๔ สังเวชนียสถาน

คำนำ

ยินดีทุกท่านที่ได้เดินทางมาอินเดีย เป็นมงคลโชคสำหรับทุกท่านที่ได้มาระลึกถึงพระพุทธองค์ ในการมาเยือน สังเวชนียสถาน 4 ตำบล ตามที่พระพุทธองค์ เคยตรัสไว้ในอดีต

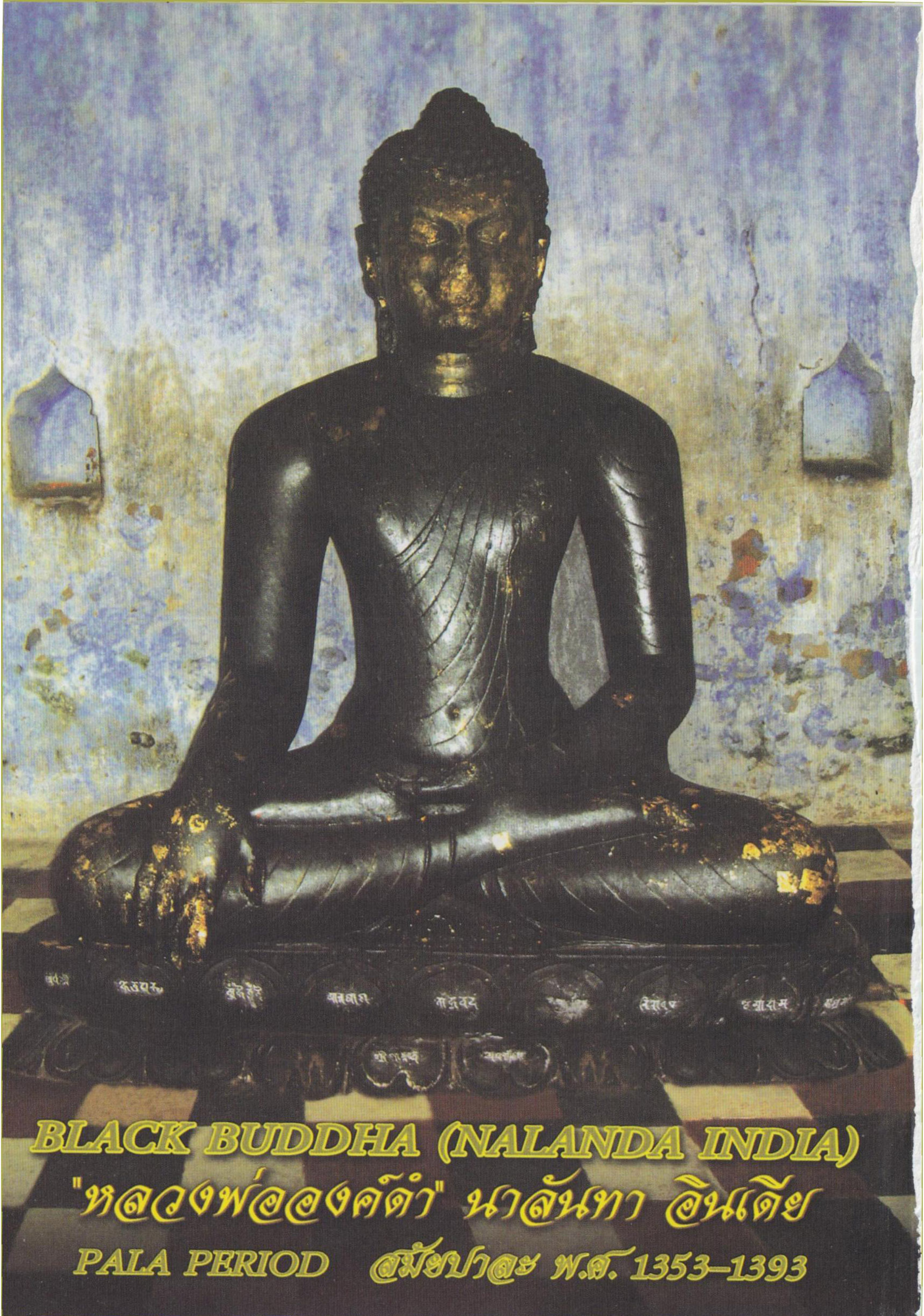
ขณะนั้นพระอานนท์ได้ทูลถามว่า"เมื่อไม่มีพระพุทธองค์ เสียแล้ว ภิกษุทั้งหลายจะพึงไป ณ สถานที่แห่งใดเล่า

จึงทรงแสดงสังเวชนียสถาน ๔ แห่งที่สำคัญที่สุด คือ สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงประสูติ (ลุมพินี) สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ (พุทธคยา) สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระปฐมเทศนา(สารนาถ) และสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน (กุสินารา) เป็นสถานที่ประเสริฐที่สุด" ใครมีศรัทธาได้ไปกราบไหว้สักการะบูชา ก็จะระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดในโลกระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนที่ประเสริฐที่สุด ระลึกถึงหมู่อริยสงฆ์ผู้ประเสริฐที่สุด ทำให้เกิดความปิติยินดี และพึงพอใจที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

บุญกุศลที่ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นธรรมทาน ขออุทิศให้ บิดามารดา ญาติสนิท พี่น้อง มิตรสหาย ญาติธรรม เพื่อนที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขทั้งหลาย

มีสิ่งใดขาดตกบกพร่องทางผู้จัดทำกราบขออภัยมา ณ. ที่นี้ด้วย

กนกพร ฐิตธีรโรจน์

BLACK BUDDHA (NALANDA INDIA)
"หลวงพ่อองค์ดำ" นาลันทา อินเดีย
PALA PERIOD สมัยปาละ พ.ศ. 1353–1393

สารบัญ

ประเทศอินเดีย

สายธารแห่งบุญ

ขอเชิญทุกท่านร่วมบุญสร้างพระอุโบสถ

วัดไทยสิริราชคฤห์ เมืองราชคฤห์ รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย 803116

โดยพระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ

(พระมหา ดร. วิเชียร วชิรวํโส)

เจ้าอาวาสวัดไทยสิริราชคฤห์

ร่วมสมทบทุนได้ที่ ธนาคารกสิกรไทย สาขาจักรวรรดิ

บัญชีออมทรัพย์เลขที่ 051-2-39956-8

โทรศัพท์จากประเทศไทย 009 9194 3106 9261

และขอเชิญร่วมสร้างโรงพยาบาล " ภูริปาโล "

(พระเทพโพธิวิเทศ) ถ. บายพาส

พุทธคยา ประเทศอินเดีย

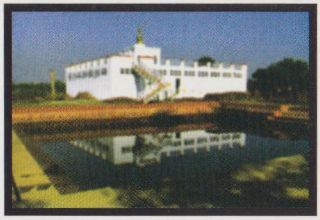
โดยพระครูสิทธิปริยัติวิเทศ

(พระมหา ดร.ฉลองจนฺทสิริ)

เจ้าอาวาสวัดไทยเวสาลี

โทรศัพท์ 009-919931222114

ลุมพินี

ลุมพินี สถานที่ประสูติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งพุทธกาล ลุมพินีเป็นอุทยานสวนหลวงอันรื่นรมย์ อยู่ในเขตแดนแคว้นศากยะบนฝั่งแม่น้ำโรหิณี ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะชมพูทวีป "ณ มงคลสมัย วันศุกร์วิสาขปุรณมีเพ็ญ เดือน ๖ แห่งปีก่อนพุทธศักราช ๘๐ เวลาสาย ใกล้เที่ยง ขณะที่พระนางสิริมหามายาพร้อมด้วยข้าราชบริพารฝ่ายในฝ่ายหน้าเสด็จกรุงเทวทหะเพื่อประสูติกาล ขณะถึงป่าลุมพินี เผอิญพระนางเจ้าประชวรพระครรภ์จะประสูติ อำมาตย์ผู้ตามเสด็จจัดที่ประสูติถวายใต้ร่มสาละ ตามที่สามารถจะจัดได้ พระศาสดาได้ประสูติจากพระครรภ์ พระมารดาในที่นั่น พระศาสดาได้เสด็จอุบัติมาเพื่อทรงทำอุปการะอันใหญ่ยิ่งแก่โลก ฉะนั้น เวลาประสูติจึงประกอบกฤษดาภินิหาร คือพระมารดาทรงยืน ไม่นั่งเหมือนสตรีอื่น พระองค์ประสูติบริสุทธิ์ ไม่เปรอะเปื้อนด้วยครรภ์มลทินมีหมู่เทพยดามาคอยรับก่อนมีธารน้ำร้อนน้ำเย็นตกลงมาจากอากาศสนานพระองค์ พอประสูติแล้วทรงดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว เปล่งอาสภิวาจาอย่างองอาจว่า "อคฺโคหมสฺมิ โลกสฺส,เชฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส, เสฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว" (ที.มหา. ๑๐/๓๑)

"เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ เราจักไม่เกิดอีกแล้ว"

ลุมพินีวัน จึงเป็นพุทธานุสรณ์สถานแห่งที่ ๑ ให้พุทธบริษัทได้หวนระลึกถึงว่าที่นี่เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประสูติต่อมาได้เสด็จออกผนวช และตรัสรู้อนุตตร

สัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระศาสดาเอกของโลก ปัจจุบันลุมพินีเป็นพุทธสถานที่รัฐบาลเนปาลจัดไว้เทอดพระเกียรติองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาณาบริเวณโดยรอบเป็นทุ่งหญ้ากว้างทิวทัศน์เรียบง่าย สงบ มีเนื้อที่ ๕ ตารางกิโลเมตร อยู่ใต้เชิงเขาหิมาลัย ชายเขตแดนเนปาลตอนต่อกับอินเดียที่เมืองโครรักขปูร์ลุมพินี หลังพุทธกาลยังคงเป็นที่อันรุ่งเรืองร่มรื่น จนกระทั่งราว พ.ศ. ๑๕๐๐ เศษ จากบันทึกของหลวงจีนฟาเหียน พระภิกษุชาวจีนผู้ได้เดินทางมาลุมพินีและบันทึกไว้ว่ารู้สึกหดหู่มากที่สถานที่แห่งนี้ถูกปล่อยปละละเลยกลายสภาพเป็นป่ารกรุงรังไม่มีร่องรอยอุทยานแต่อย่างใด จนกระทั่งราว พ.ศ. ๒๔๓๙ เซอร์อเล็กซานเดอร์คันนิงแฮมข้าหลวงตรวจการโบราณคดีชาวอังกฤษได้มาพบเสาศิลาพระเจ้าอโศกมหาราชที่จารึกข้อความเป็นภาษาเก่าแก่ในอักษรพุราหมฺณี จึงได้มีการขุดค้นหักร้างถางพงพอให้เป็นประจักษ์ได้ว่า ณ ที่นี้คือ ลุมพินีที่พระบรมศาสดาประสูติ เสาศิลานี้พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้ปักไว้ตรงที่พระบรมศาสดาประสูติ มีข้อความจารึกบนเสาว่า "พระเจ้าเทวานัมปิยปิยทัสสี เสวยราชย์ได้ ๒๐ ปี พระองค์เสด็จมาเอง ทรงกระทำสักการะบูชาพระองค์ทรงให้กระทำศิลาเป็นรูป วิคฑะ เพื่อเป็นเครื่องหมายว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่าศากยมุนี ได้ทรงอุบัติมา ณ ที่นี้..."

ทางด้านหน้าของเสาศิลาอโศกมหาราช มีวิหารมายาเทวีที่สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่พระนางสิริมหามายา พระพุทธมารดา ภายในวิหารเป็นที่ตั้งแผ่นหินสลักเป็นภาพรอยนูนรูปพุทธมารดาทรงยืนโน้มกิ่งต้นสาละ และประสูติพระกุมารสิทธัตถะอยู่ในอริยะทางเดิน มีทวยเทพอยู่ด้านบนถวายพระพรชัย อสิตดาบสยืนอยู่ข้างซ้ายของรูปกำลังถวายสักการะบูชา ท่านเป็นผู้ทำนายว่าเจ้าชายสิทธัตถะต้องออกผนวชเป็นศาสดาเอกของโลกไม่มีเป็นอื่นซึ่งพราหมณ์

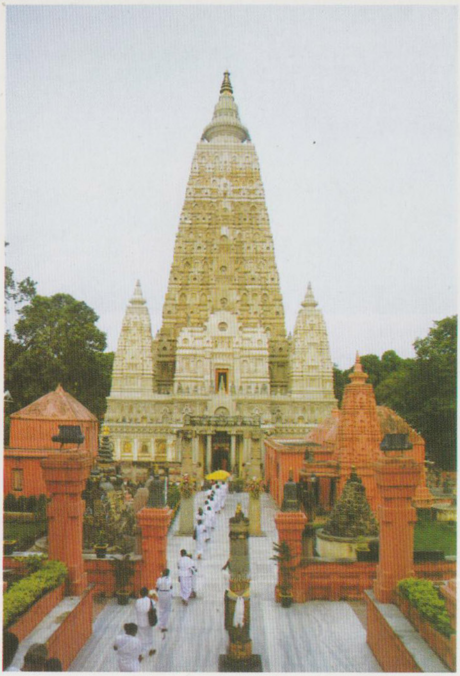
อัญญาโกณฑัญญะก็ได้พยากรณ์ถวายพระเจ้าสุทโธทนะพระบิดาเป็นคติเดียวกัน ในขณะที่พราหมณ์ผู้สูงวัย กว่าทั้ง ๗ ท่านถวายคำพยากรณ์ไว้เป็น ๒ นัยว่า ถ้าพระกุมารขึ้นครองราชย์ จะได้เป็นจักรพรรดิ ถ้าออกผนวชจะได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ทิศใต้ของวิหารเป็นที่ตั้งสระบุษปขรณีที่พระพุทธมารดาสรงสนานเมื่อมีพระประสูติกาล สิ่งก่อสร้างใหม่ที่อยู่ใกล้ๆ กันเป็นสถูป ๒ องค์ ที่รัฐบาลเนปาลรวบรวมอิฐหักกากปูนจากซากโบราณสถานมาก่อสถูป เขตสังฆารามใหม่อยู่ถัดไป แยกเป็นวัดและวิหารฝ่ายมหายานตั้งเรียงรายอยู่ด้านตะวันตก ส่วนวัดและวิหาร ฝ่ายเถรวาทตั้งอยู่ทางด้านตะวันออก

ลุมพินีสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้เป็นที่ประสูติของพระมหาบุรุษของโลก พระอรหันตสัมมาพุทธเจ้า ผู้ได้นำแสงสว่างแห่งสัจจธรรมมาสู่ชาวโลกทั้งปวง ผู้ที่ช่วยให้เราได้ธรรมะไว้ยึดเหนี่ยวในหนทางของชีวิต ขอความนอบน้อมจงมีแต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

แคว้นพิหารพุทธคยา

แคว้นพิหาร สถานที่ตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสถานที่เสวยวิมุตติสุขอันเกิดจากการตรัสรู้ พุทธคยา อยู่ในจังหวัดคยา แคว้นพิหารเป็นอนุสรณ์สถานแห่งการระลึกถึงพระบรมศาสดา การก่อสร้างพุทธสถานต่างๆ ในบริเวณมหาโพธิสถาน เริ่มในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ๓๐๐ ปี หลังจากพระองค์เสด็จดับขันปรินิพพาน ทรงเริ่มสร้างพระเจดีย์ พุทธคยา เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการตรัสรู้ และทรงสร้างเจดีย์ต่างๆ ไว้โดยรอบ เพื่อเป็นการเสวยวิมุตติสุข

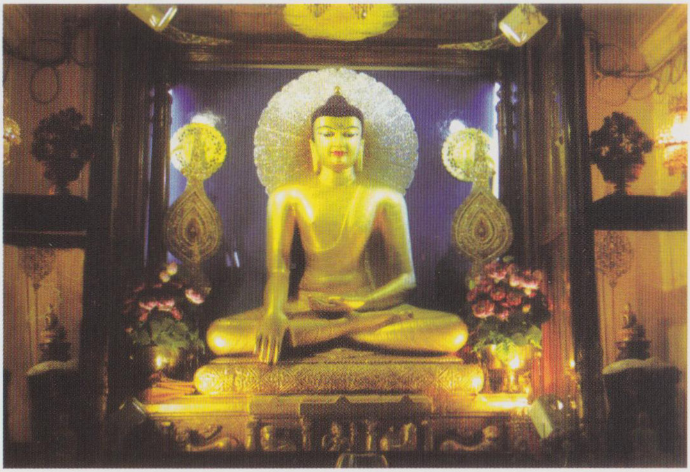
มหาโพธิวิหาร หรือเจดีย์พุทธคยาเป็นเจดีย์ใหญ่ ก่อด้วยหินทราย แต่งลวดลายด้วยปูนตอนยอดเป็นสถูป ตอนกลางเป็นปรางค์ ตอนล่างเป็นวิหาร ๒ ชั้น ยอดสูงถึง ๑๗๐ ฟุต ตามที่พระสมณะจีนถังซำจั๋งบันทึกไว้ในจดหมายเหตุเมื่อคราวเดินทางมาจาริกอินเดียถึงพุทธคยา เมื่อ พ.ศ.๑๑๘๐ องค์เจดีย์ตั้งเด่นตระหง่านในสถานที่ว่ากันว่าเป็นพุทธศิลปะ ที่งามมาก สร้าง ณ ตำแหน่งแห่งการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อเป็นอนุสรณ์ และได้หักพังลงเมื่อราว พ.ศ. ๑๐๐๐ เศษ หลังจากนั้น มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อ อมรเทวะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของ พระเจ้าวิกรมาทิตย์ อ้างว่าพระมเหศวรสั่งให้สร้างพระเจดีย์ตรงที่ พระเจ้าอโศกเคยสร้างและสร้างเป็นรูปลักษณะอย่างที่เห็นในปัจจุบันแต่ก็ได้ถูกทำลายลงเมื่อศตวรรษที่ ๑๒ และกลับมาก่อสร้างใหม่ตามแบบเดิมเมื่อราวศตวรรษที่ ๑๔ และมีการบูรณะ มาอีกหลายครั้ง โดยพระเจ้าแผ่นดินพม่าเป็นองค์อุปถัมภ์หลายพระองค์ ต่อจากนั้น ก็ถูกน้ำท่วมใหญ่ทับถมจมดินอยู่ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๐๐ เศษ พันเอก เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม ได้มาทำการบูรณะ ร่วมกับนายช่างโจเซฟ เมลิกเบกลาร์ ได้ทำการปฏิสังขรณ์ใหม่โดยปราณีตแก้ไขกลับให้เหมือนตาม แบบที่พราหมณ์อมรเทวะสร้างไว้

ปัจจุบัน รอบ ๆ บริเวณมหาโพธิสถานพุทธคยามีวัดของชาวพุทธ เชื้อชาติต่าง ๆ รวมทั้งวัดไทยพุทธคยาโดยมีท่านเจ้าคุณพระเทพโพธิวิเทศ (หลวงพ่อด.ร.ทองยอด) ท่านเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายประเทศอินเดีย เจ้าอาวาสวัด ไทยพุทธคยา ณ พุทธคยาอันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ องค์ดาไลลามะมักจะเสด็จนำชาวทิเบต มาปฏิบัติบูชาในช่วงฤดูหนาวของแต่ละปีหากไม่ติดพระภารกิจและ ในช่วงนี้เองที่พุทธคยามีอากาศเย็นสบายและคับคั่งด้วยผู้คนจากทั่วทุกมุมโลก สิ่งก่อสร้างอื่นอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธองค์ เช่น อนิมิสเจดีย์ รัตนจงกรมเจดีย์ รัตนฆรเจดีย์ ซึ่งสร้างขึ้นตรงบริเวณที่พระพุทธองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ตามลำดับ อนุสรณ์ที่สำคัญที่สุดในมหาโพธิสถานคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์กับแท่นวัชรอาสน์ ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกด้านหลังข้างพระวิหาร ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นแรกที่พระองค์ประทับนั่งเพื่อตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ได้หักโค่นลงบ้าง ถูกทำลายลงบ้าง ต้นปัจจุบันมาจากเมื่อคราวที่อังกฤษ ซ่อมพระวิหารต้นพระศรีมหาโพธิ์หักโค่นลงอีก เกิดต้นเล็ก ๆ ที่แน่ชัดว่า งอกมาจากเมล็ดซึ่งหล่นจากต้นเดิมขึ้นอยู่ใกล้กัน ทางการอังกฤษจึงขุดเอา มาปลูกตรงที่ต้นใหญ่หักโค่นลงและเติบโตมาจนทุกวันนี้ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ราว ๕ คนโอบ แตกกิ่งก้านสาขาสะพรั่ง ทรงต้นงาม ไม่ชลูด มีใบเล็กมน ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์เป็นฐานสี่เหลี่ยมก่อขึ้นมารอบต้น ถมดินแล้วเกลี่ยทรายทับฐานเป็นปูนเรียบที่อยู่ถัดไปติดกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ คือแท่นวัชรอาสน์ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างเพื่อให้เป็นอนุสรณ์ สถานถาวรที่ยาวนานเป็นแท่นหินใหญ่สีดำ ยาว ๗ ฟุต ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ฟุต ๑๐ นิ้ว หนา ๓ ฟุต สลักลายดอกไม้ด้านบนและด้านข้าง

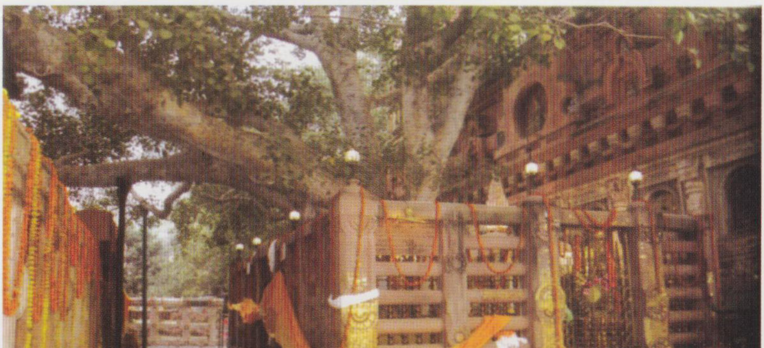
ในครั้งพุทธกาลใต้ต้นโพธิ์ที่พระพุทธองค์ได้ประทับนั่งผินพระพักตร์

ไปทางทิศตะวันออกสู่แม่น้ำเนรัญชราทรงตั้งจิตอธิษฐานความเพียร เพื่อบรรลุถึงสภาพที่เรียกว่า นิพพาน อันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ถาวรในเช้าวันนั้น เมื่อพระมหาบุรุษเสวยข้าวมธุปายาสถวายโดยนางสุชาดาแล้ว ได้ทรงอธิฐาน ลอยถาดทองในแม่น้ำเนรัญชรา พอเวลาสาย แดดเริ่มจัดพระองค์จึงเสด็จ เข้าไปยังดงไม้สาละ ประทับอยู่จนเวลาบ่ายเกือบเย็นจึงข้ามแม่น้ำเนรัญชรา มายังฝั่งพุทธคยา ทรงรับการถวายหญ้าคาจากโสถิยะพราหมณ์นำไปปูลาด ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ประทับนั่งขัดสมาธิ ตั้งพระทัยเป็นสัจจะแน่วแน่ว่า "ตัวเรา หากยังไม่ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เราจักไม่ยอมลุกขึ้นอีก แม้ว่า เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนังเอ็น กระดูกก็ตาม" ทรงนั่งเจริญ จิตภาวนาตั้งแต่หัวค่ำจนใกล้รุ่ง ทรงต่อสู้กับกระแสความนึกคิดที่น้อมไปทาง โลกิยสุขอย่างรุนแรง แต่ก็ไม่ยอมหมุนกลับจากสิ่งที่มุ่งหมายไว้ ยิ่งทรงมุ่งมั่นมากขึ้น ไม่ไหวหวั่น เปรียบดังทรงถูกพญามารมาผจญเพื่อเอาชนะพระองค์ ทุกวิถีทาง

เมื่อพระพุทธองค์ทรงชนะมารแล้ว ทรงเริ่มบำเพ็ญสมาธิให้เกิดใน พระทัยด้วยการเข้าฌาณ (การทำจิตให้เป็นสมาธิแน่วแน่) ทรงบรรลุญาณ (ปัญญาความรู้แจ้ง) ที่ ๑ บุพเพนิวาสานุสติญาณ (หวนระลึกถึงอดีตชาติได้) ตอน ๓ ทุ่ม ทรงบรรลุญาณที่ ๒ จุตูปปาตญาณ (รู้จุติและปฏิสนธิของสัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม) ประมาณเที่ยงคืน และหลังจากนั้น ทรงบรรลุญาณที่ ๓ อาสวักขยญาณและ (ทำลายอาสวิกเลสให้สิ้นไป) อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางปฏิบัติให้ถึงการดับทุกข์การได้บรรลุญาณทั้งสามของพระ มหาบุรุษเรียกว่าการตรัสรู้ความเป็น "พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า" แปลว่าพระผู้ตรัสรู้ ธรรมเครื่องหลุดพ้นธรรมโดยชอบด้วย พระองค์เอง ซึ่งเกิดขึ้นในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนวิสาขะ (เดือน ๖) เป็นปีที่ ๔๕ ก่อนพุทธกาล

พระพุทธเมตตา เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานในมหาสถูปพุทธคยา
ชาวพุทธต่างน้อมจิตศรัทธาถวายผ้าไตรจีวรแด่พระองค์ดุจยังทรงพระชนม์อยู่

เสวยวิมุตติสุขโดยประทับนั่งขัดสมาธิบนรัตนบังลังก์สัปดาห์ที่ ๑

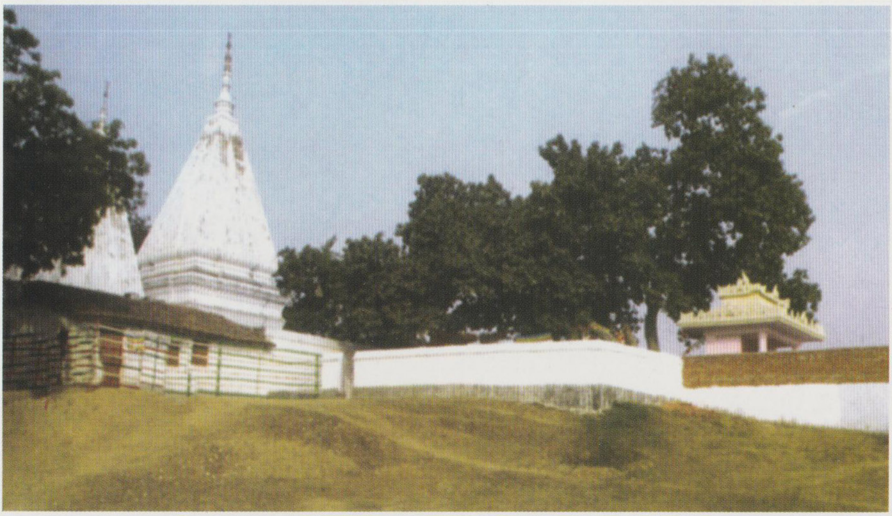
อนิมิสเจดีย์สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๒

รัตนจงกรมเจดีย์ สถานที่เสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๓

รัตนฆรเจดีย์ สถานที่เสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๔

อชปาลนิโครธ สถานที่เสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๕

สระมุจลินท์ สถานที่เสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๖

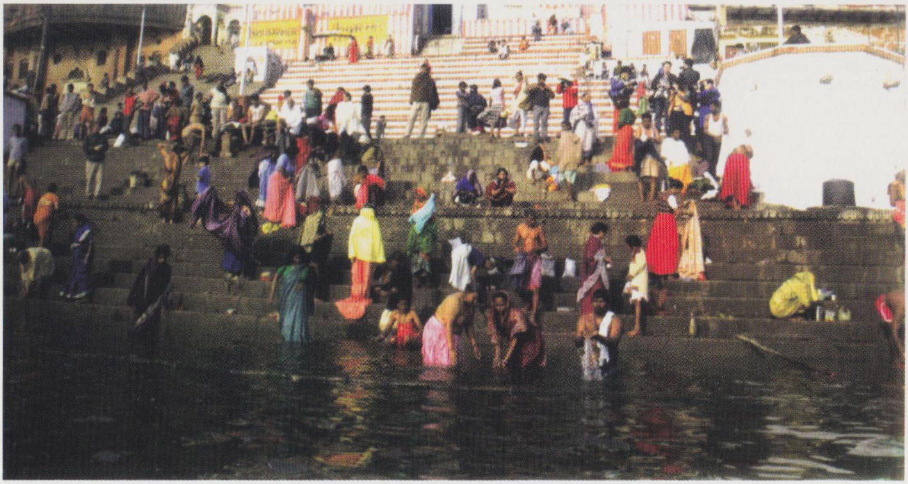

ควงต้นราชายนะสถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๗

เมื่อพระพุทธองค์เสวยวิมุติสุขครบ ๗ สัปดาห์แล้วได้มีพ่อค้าชาวพม่า คือ ตปุสะและภัลลิกะนำข้าวสตตุก้อน (ข้าวตู) และข้าวสัตตุผง (ข้าวตากแห้ง คั่วตำเป็นผงเคล้ากับน้ำตาลและมะพร้าว) เข้ามาถวายพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ ทรงประทานพระเกศาธาตุ(เส้นผม) ๘ เส้น แก่พานิชย์ทั้ง ๒ ซึ่งประกาศตนเป็นอุบาสกและนำพระเกศาธาตุกลับสู่ประเทศพม่า ซึ่งปัจจุบัน ประดิษฐานที่พระเจดีย์ชาเวดากองมากว่าสองพันหกร้อยกว่าปีแล้ว

พาราณสี

พิธีอาบน้ำล้างบาปที่แม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู

พาราณสี แคว้นพิหาร เมืองศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของศาสนาฮินดู ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการศึกษา พาราณสีเป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสีเป็นศูนย์กลางของศาสนาฮินดูมาแต่ก่อนพุทธกาลจวบจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลายาวนานกว่า ๔,๐๐๐ ปี เมืองนี้สร้างขึ้นเมื่อไหร่ไม่เป็นที่แน่ชัด เพียงแต่รู้กันว่า เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาที่เมืองนี้ ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราชเพื่อเสาะหาปัญจวัคคีย์ เมืองนี้เป็นเมืองใหญ่ที่เจริญรุ่งเรืองมาเก่าก่อนแล้วมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นต่อเนื่องกันมานาน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดำเนินด้วยพระบาทเปล่าเป็นระยะทางกว่า ๒๐๐ กม. ผ่านพาราณสี ก่อนเดินทางต่อไปเพื่อพบปัญจวัคคีย์ทั้งห้าผู้เคยอุปัฏฐากถวายงานรับใช้ด้วยหวังจะได้รับธรรมวิเศษจากพระองค์เมื่อครั้งยังทรงบำเพ็ญทุกข์กรกิริยาอยู่ แต่ได้ผละหนีจากพระองค์ไปเพราะเข้าใจ

ผิดว่าพระองค์ทรงละความเพียรที่จะบรรลุธรรมแล้ว พระพุทธองค์ได้เสด็จผ่านเมืองนี้ไปโดยไม่มีพระประสงค์ที่จะประดิษฐานพระพุทธศาสนาทรงดำเนินต่อไปอีกราว ๑๐ กม. ลุถึงอิสิปตนมฤคทายวัน (สารนาถ) พบปัญจวัคคีย์ที่นั่น

เมื่อพระพุทธองค์ได้แสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์และทรงจำพรรษาอยู่ที่นั่นแล้ว ในบางคราวก็ได้เสด็จไปบิณฑบาตในเมืองพาราณสีด้วยยังผลให้ชนชาวกาสี หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

ตัวเมืองพาราณสีตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำคงคาฝั่งขวาไม่มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยเลย เพราะเชื่อกันว่าบนชายฝั่งซ้ายนี้เท่านั้นที่มนุษย์จะได้ขึ้นสวรรค์ได้แต่ในความเป็นจริงคือกระแสน้ำมักพัดพาซากศพมาอยู่ที่ฝั่งขวาจึงมีแต่ฝูงแร้งและหมาจิ้งจอกที่มาคาบซากศพไปกิน สิ่งสำคัญในเมืองพาราณสีคือท่าอาบน้ำเรียกว่า ฆัต ซึ่งใช้เป็นที่ลงไปอาบน้ำชำระบาปหรือส่งขึ้นสวรรค์ของชาวอินดู เป็นบันไดถาวรก่อด้วยหินหรือซีเมนต์เป็นขั้นๆ ทอดลงไปในแม่น้ำมีมากกว่า ๑๐๐ ท่า

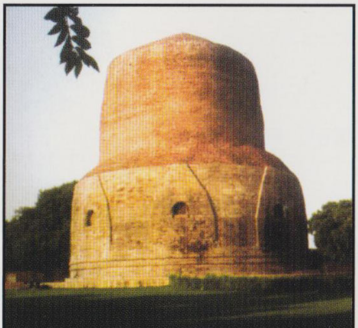
ในปัจจุบัน บนบันไดเกือบทุกขั้นมีคนหลายหมู่เหล่านั่งอยู่ เช่น คนขอทาน พวกบำเพ็ญพรตนั่งสวดมนต์ภาวนา พวกนี้มักกางร่มขนาดใหญ่คล้ายกลดพระธุดงค์ มีเรือสำหรับพาคนโดยสารเลียบลำน้ำเพื่อทำพิธีลอยบาปด้วยกระทงดอกไม้และเพื่อชมทิวทัศน์แม่น้ำคงคา มีคนลงอาบน้ำชำระบาป ฯลฯ

พาราณสีเป็นเมืองที่ไม่รู้จักตาย เพราะมีนักจาริกแสวงบุญฮินดูจากทั่วสารทิศในอินเดียเดินทางจาริกมาอย่างไม่ขาดสาย ศาสนิกชนชาวฮินดูจะต้องหาโอกาสมาชำระบาปที่แม่น้ำคงคา โดยเฉพาะที่เมืองพาราณสีแห่งนี้ซึ่งถือว่าศักดิ์สิทธิ์มากที่สุดกว่าแม่น้ำคงคาในช่วงอื่น ๆ ชาวฮินดูต้องการมา

ตายที่นี่เพื่อให้แน่ใจว่าเขาจะไปสู่สวรรค์

ภายในตัวเมืองพาราณสีลดเลี้ยวไปด้วยถนนตรอกซอกซอยแคบ ๆ ที่เป็นที่ตั้งย่านการค้าอยู่ทั่วไปหมด จอแจคลาคล่ำไปด้วยผู้คน รถจักรยานยนต์ รถสามล้อถีบ รถยนต์ ทั้งกลางวันและกลางคืน หน้าร้านค้า คูหาเล็ก ๆ ที่อัดแน่นด้วยสินค้านานาชนิดตั้งเรียงรายไปทั่วทุกซอกซอย กล่าวได้ว่าทุกอย่างหาได้ที่พาราณสีที่จะลืมไม่ได้คือ ผ้าไหมยกลายทองผ้าปักเมืองพาราณสีและผ้าทออื่น ๆ (รวมเรียกผ้ากาสีตามชื่อเมือง) ที่แสนสวย ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นผ้าที่สวยงามที่สุดของอินเดียเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงว่าเนื้อดีมากที่สุดตั้งแต่ก่อนพุทธกาล เป็นผ้าที่เนื้อบางเบามาก สีสดสวยลวดลายงดงาม นุ่มสบาย ใส่แล้วไม่ร้อนไม่หนาว และยังคงรักษากรรมวิธีการผลิตดังเมื่อ ๒,๐๐๐ กว่าปีก่อน

สารนาถ

ธัมเมกขสถูป สถานที่แสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

สารนาถ หรือ อิสิปตนมฤคทายวัน สถานที่แสดงปฐมเทศนา สารนาถ อยู่ห่างจากพาราณสีไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๐ กม. เมื่อ ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดำเนินด้วยพระบาทแต่พระองค์เดียว ฝ่าหนทางอันทุรกันดารที่มีแต่ป่าและหินมายังอสิปตนมฤคทายวัน หรือสวนกวาง เพื่อเคลื่อนกงล้อแห่งธรรม ณ ตรงที่ธัมเมกขสถูป (ดังภาพ) ตั้งอยู่ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมครั้งแรก อันยังให้

บังเกิดพระอริยสงฆ์ขึ้นเป็นองค์แรก "สารนาถ" จึงเป็นสถานที่อันเป็นประจักษ์พยานแห่งพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระกรุณาธิคุณที่ได้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ของพระพุทธองค์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนอาสาฬห (เดือน ๘ กรกฎาคม) พระรัตนตรัยในพุทธศาสนาได้ครบองค์สามคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ พระพุทธองค์ได้ประทานปฐมเทศนา คือธัมมจักรกัปปวัตนสูตรหรือธรรมจักร เพื่อยุติความเศร้าโศกของโลกแก่ปัญจวัคคีย์ จนท่านอัญญาโกณฑัญญะ หัวหน้าปัญจวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นท่านแรก แล้วได้รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุจากพระพุทธเจ้า เรียก "เอหิภิกขุอุปสัมปทา"

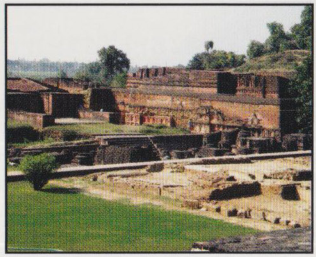
พระธรรมที่ทรงสอนว่าด้วยอริยสัจ ๔ ประการ มี

๑. ทุกข์ คือสิ่งที่ไม่พอใจทั้งหลายเป็นทุกข์
๒. เหตุให้เกิดทุกข์ คือ ความอยากได้อยากให้เป็นไปตามความปรารถนาเป็นความทุกข์
๓. การดับทุกข์ คือ เมื่อรู้แล้วว่าสิ่งใดเป็นทุกข์และทำให้เกิดทุกข์ก็สละเสียให้คลายออกได้
๔. ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ
   อริยมรรคมีองค์ ๘ - มีความเห็นชอบ คิดชอบ พูดถูกต้อง
   ทำการงานที่ชอบ เลี้ยงชีวิตโดยชอบพยายาม
   ในทางที่ชอบที่ควร ยั้งคิด-ระลึกชอบ มุ่งหมายชอบ

พระพุทธองค์ทรงอยู่จำกาลพรรษาที่สารนาถ ณ สวนกวางอันร่มรื่นนี้ ได้ทรงแสดงธรรมโปรดบิดามารดาของพระยสะผู้เป็นอุบาสก-อุบาสิกาคู่แรก ได้ทรงเริ่มงานประกาศพระศาสนาโดยส่งพระอรหันต์สาวกซึ่งเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา ในขณะนั้นมีอยู่ ๖๐ รูป ให้ออกจาริกเผยแพร่พระธรรมเพื่อโปรด

สัตว์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นออกไปยังที่ต่าง ๆ พระพุทธองค์ประทานพระโอวาท ให้เที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันถึง ๒ รูป ให้ประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไป พร้อมทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และพระองค์เองก็เสด็จไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมด้วย

นาลันทา

นาลันทา

นาลันทา เป็นเขตชานเมืองห่างจากราชคฤห์ "นาลันทา" ชื่อเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในแคว้นมคธอยู่ห่างจากพระนครราชคฤห์ประมาณ ๑ โยชน์ ณ เมืองนี้มีสวนมะม่วงชื่อปาวาริกัมพวัน (สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี) ซึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับแรมหลายครั้ง คัมภีร์ฝ่ายมหายานกล่าวว่า พระสารีบุตร อัครสาวก เกิดที่เมืองนาลันทา แต่คัมภีร์ฝ่ายบาลีเรียกถิ่นเกิดพระสารีบุตรว่า หมู่บ้านนาลกะ หรือนาลันทคาม ภายหลังพุทธกาล ชื่อเมืองนาลันทา เงียบหายไปประยะหนึ่ง หลวงจีนฟาเหียนซึ่งจาริกมาสืบศาสนาในชมพูทวีปราว พ.ศ. ๘๔๔ - ๙๕๓ บันทึกไว้ว่า ได้พบเพียงสถูปองค์หนึ่งที่นาลันทา แต่ต่อมาไม่นาน กษัตริย์ราชวงศ์คุปตะ พระองค์หนึ่งพระนามว่าศักราทิตย์ หรือ กุมารคุปตะที่ ๑ ซึ่งครองราชย์ประมาณพ.ศ. ๙๕๘ - ๙๙๘ ได้ทรงสร้างวัดอันเป็นสถานศึกษาขึ้นแห่งหนึ่งที่เมืองนาลันทา และกษัตริย์องค์ต่อ ๆ มาในราชวงศ์นี้ ก็ได้สร้างวัดอื่น ๆ เพิ่มขึ้นในโอกาสต่าง ๆ จนมีถึง ๖ วัด อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในที่สุด

ได้มีการสร้างกำแพงใหญ่ล้อมรอบ ทำให้วัดทั้ง ๖ รวมเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว เรียกว่า นาลันทามหาวิหาร และได้กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่ยิ่งใหญ่แห่งสำคัญยิ่ง ที่นักประวัติศาสตร์สมัย ปัจจุบันเรียกกันทั่วไปว่า "มหาวิทยาลัยนาลันทา" พระเจ้าหรรษวรรธนะ มหาราชวงศ์พระองค์หนึ่งของอินเดีย ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๑๔๙ - ๑๑๙๑ ก็ได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ของมหาวิทยาลัยนาลันทา หลวงจีนเหี้ยนจัง (พระถังซัมจั๋ง) ซึ่งจาริกมาสืบพระศาสนาในอินเดียในรัชกาลนี้ ในช่วง พ.ศ. ๑๑๗๒ - ๑๑๘๗ ได้มาศึกษาที่นาลันทามหาวิหาร และได้เขียนบันทึกบรรยายอาคารสถานที่ที่ใหญ่โตและศิลปกรรมที่วิจิตรงดงาม ท่านเล่าถึงกิจกรรมทางการศึกษาที่รุ่งเรืองยิ่ง นักศึกษามีประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน และมีอาจารย์ประมาณ ๑,๕๐๐ คน พระมหากษัตริย์พระราชทานหมู่บ้าน ๒๐๐ หมู่บ้านโดยรอบถวาย โดยทรงยกภาษีที่เก็บได้ให้เป็นค่าบำรุงมหาวิทยาลัย ผู้เล่าเรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น วิชาที่สอนมีทั้งปรัชญา โยคะ ศัพทศาสตร์ เวชศาสตร์ ตรรกศาสตร์ นิติศาสตร์ นิรุกศาสตร์ ตลอดจนโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ และตันตระ แต่ที่เด่นชัดก็คือ นาลันทาเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และเพราะความที่มีกิตติศัพท์เลื่องลือมาก จึงมีนักศึกษาเดินทางมาจากต่างประเทศหลายแห่ง เช่น จีน ญี่ปุ่น อาเซียกลาง สุมาตรา ชวา ทิเบต และมงโกเลีย เป็นต้น หอสมุดของนาลันทาใหญ่โตมากและมีชื่อเสียงไปทั่วโลก เมื่อคราวที่ถูกเผาทำลายในสมัยต่อมา มีบันทึกกล่าวว่าหอสมุดนี้ไหม้อยู่เป็นเวลาหลายเดือน หลวงจีนอินจี้ ซึ่งจาริกมาในระยะ พ.ศ. ๑๒๒๓ ก็ได้มาศึกษา ที่นาลันทาและได้เขียนบันทึกเล่าไว้อีกว่านาลันทารุ่งเรืองสืบมาช้านานจนถึงสมัยราชวงศ์ปาละ (พ.ศ. ๑๓๐๓ - ๑๖๘๕) กษัตริย์ราชวงศ์นี้

ก็ทรงอุปถัมภ์มหาวิหารแห่งนี้ เช่น เดียวกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ โดยเฉพาะโอทันตปุระที่ได้ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ อย่างไรก็ดี ในระยะหลังๆ นาลันทาได้หันไปสนใจการศึกษาพุทธศาสนาแบบตันตระ ที่ทำให้เกิดความย่อหย่อนและหลงเพลินทางกามารมณ์ และทำให้พุทธศาสนากลมกลืนกับศาสนาฮินดูมากขึ้น เป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความเสื่อมโทรมของพระพุทธศาสนา ครั้นถึงประมาณ พ.ศ.๑๗๔๒ กองทัพมุสลิมเติร์กได้ยกมารุกรานรบชนะกษัตริย์แห่งชมพูทวีปฝ่ายเหนือและเข้าครอบครองดินแดนโดยลำดับ กองทัพมุสลิมเติร์กได้เผาผลาญทำลายวัดและปูชนียสถานในพุทธศาสนาลงแทบทั้งหมด และสังหารผู้ที่ไม่ยอมเปลี่ยนศาสนา นาลันทามหาวิหารก็ถูกเผาผลาญทำลายลงในช่วงระยะเวลานั้นด้วย มีบันทึกของนักประวัติศาสตร์ชาวมุสลิมเล่าว่า ที่นาลันทา พระภิกษุถูกสังหารแทบหมดสิ้น และมหาวิทยาลัยนาลันทาก็ได้ถึงความพินาศสูญสิ้นลงแต่บัดนั้นมา ซากของนาลันทาที่ถูกขุดค้นพบในภายหลังยังประกาศยืนยันอย่างชัดเจนถึงความยิ่งใหญ่ของนาลันทาในอดีต

ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๕ อินเดียได้เริ่มตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ได้มีบทบาทอันยิ่งใหญ่ในการสร้างสรรค์อารยธรรมของชมพูทวีป รวมทั้งบทบาทของมหาวิทยาลัยนาลันทานี้ด้วย และใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ก็ได้มีการจัดตั้งสถาบันบาลีนาลันทา ชื่อว่า "นวนาลันทามหาวิหาร" (นาลันทามหาวิหารแห่งใหม่) ขึ้นเพื่อแสดงความรำลึกคุณและยกย่องเกียรติแห่งพระพุทธศาสนาพร้อมทั้งเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นาลันทามหาวิหารวิทยาลัยที่ยิ่งใหญ่ในอดีต

ราชคฤห์

ราชคฤห์หรือปัญจคีรีนคร อยู่ห่างจากพุทธคยาไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๘๕ กม. เป็นเมืองที่มีภูเขา ๕ ลูกล้อมรอบ คือ คิชฌกูฏ อิสิคีริ เวภาระ เวปุลละ และกาฬกูฏ ครั้งพุทธกาลในรัชสมัยของพระเจ้า พิมพิสาร ราคฤห์เป็นเมืองหลวงของจักรวรรดิ์มคธซึ่งมีอานุภาพเหนืออาณาจักรอื่น ๆ นอกจากจะเป็นที่ประทับในบางโอกาสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ในยุคเดียวกันนี้ ศาสดามหาวีระของศาสนาเชนซึ่งสืบทอดมาจนยุคปัจจุบัน ก็เคยใช้ชีวิตช่วงหนึ่งในราชคฤห์ด้วย ปัจจุบันราชคฤห์อยู่ในแคว้นพิหาร

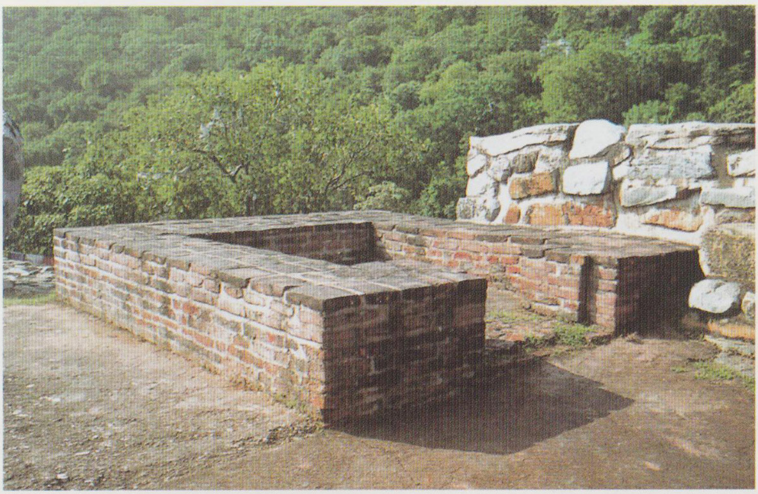

พระพุทธรูปปางแสดงโอวาทปาติโมกข์
ประดิษฐานในพระเวฬุวันวิหาร

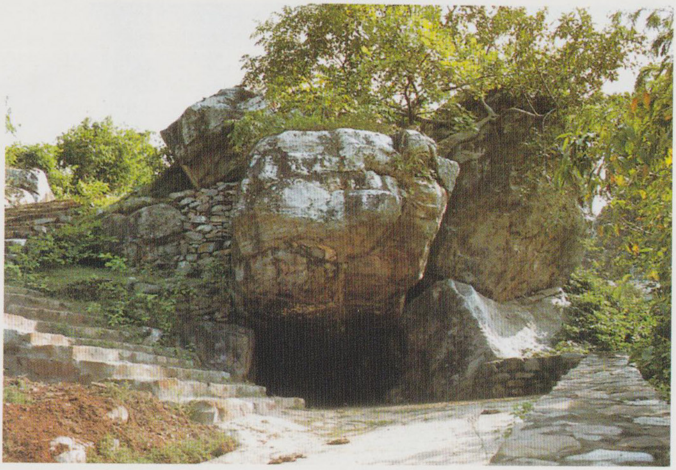
ราชคฤห์เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติยาวนานที่สุด พระบรมศาสดาประทับอยู่นาน ๑๒ พรรษา เมื่อครั้งเสด็จออกผนวชก่อนจะเสด็จไปคยา ได้เสด็จผ่านมาประทับที่เมืองนี้และทรงให้คำมั่นกับพระเจ้าพิมพิสารว่าเมื่อตรัสรู้แล้วจะเสด็จกลับมาโปรด เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว พระบรมศาสดาได้ทรงแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ จากนั้นได้ทรงแวะที่อุรุเวลาเสนานิคม เมืองคยา ในระหว่างทางที่จะเสด็จไปราชคฤห์ตามคำอาราธนาของพระเจ้าพิมพิสาร ทรงประสงค์จะโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง คืออุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ พร้อมบริวาร ทรงปราบทิฏฐิมานะของเหล่าชฎิลแล้วจึงทรงแสดงธรรมโปรดจนเหล่าชฎิลได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และขอบวชเป็นภิกษุสาวกในพุทธศาสนา รวม ๑,๐๐๓ องค์ ธรรมที่ทรงแสดงคืออาทิตยปริยายสูตร ทรงยกกิเลส คือ

พระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้าบนยอดเขาคิชฌกูฏ

กุฏิพระอานนท์ อยู่ทางด้านขวามือของพระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า
ใครจะขึ้นไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจะต้องผ่านกุฏิพระอานนท์ก่อน

ถ้ำสุกรขาตา เป็นสถานที่ที่ท่านพระสารีบุตรสำเร็จเป็นพระอรหันต์
อยู่ระหว่างทางขึ้นเขาคิชฌกูฏ

ถ้ำนี้เป็นที่พระโมคคัลลานะบำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม อยู่ระหว่างทางขึ้นเขาคิชฌกูฏ

ราคะ โทสะ โมหะ ขึ้นเปรียบกับไฟ คือเป็นของร้อน อายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มีไฟกิเลสเผาอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นของร้อนจริงๆ การบูชาไฟที่แท้จริงคือการเอาชนะไฟกิเลสเหล่านั้นด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘

จากนั้นจึงเสด็จไปกรุงราชคฤห์เพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรก เมื่อพระเจ้าพิมพิสารและประชาชนได้ฟังธรรมเทศนาเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง ทรงประกาศตนเป็นพุทธสาวกและขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก แล้วถวายเวฬุวันให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เวฬุวนารามจึงเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และพระพุทธองค์ประทับอยู่นาน ๑๒ พรรษา พระเจ้าพิมพิสารและชาวนครได้ถวายอุปัฏฐากแก่พระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างดี

พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาที่เวฬุวันมหาวิหารนี้ในพรรษาที่ ๒ แห่งการตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งถึงวันเพ็ญมาฆะ เดือน ๓ ได้มีการประชุมครั้งแรกโดยมิได้นัดหมายของพระอรหันตสาวก ๑,๒๕๐ รูป ซึ่งล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา (พระภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงบรรพชาให้เอง) เพื่อแสดงความคารวะพระผู้มีพระภาคเจ้า การประชุมโดยพร้อมเพรียงกันในครั้งนี้ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต อันถึงพร้อมด้วยองค์สี่ดังกล่าว ในโอกาสนี้พระพุทธองค์ได้ประทานหลักแห่งพระพุทธศาสนา โดยทรงแสดงโอวาทปฏิโมกข์ดังนี้ "สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง กุสะลัสสู ปะสัมปะทา สะจิตตะปะริโยทะปะนัง เอตัง พุทธานะสาสะนันติ การไม่ทำ บาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้หมดจด ๓ อย่าง นี้เป็นคำสอนของพระพุทธองค์

นอกจากเวฬุวนารามแล้ว พระพุทธองค์ยังประทับที่ยอดเขาคิชฌกูฏ

ซึ่งเป็นที่สงบสงัดเหมาะแก่สมณวิสัย ปัจจุบันมีทางขึ้นเขาเป็นบันไดหินกว้างขนาด ๒-๓ คนเดินสบายๆ ใช้เวลาเดิน ๒๐-๓๐ นาที ตามทางที่ค่อยๆ สูงขึ้นไปเรื่อยๆ จะพบมาตากุจิ ซึ่งเป็นจุดที่พระนางโกศลเทวี มเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ลักลอบจะมารีดพระครรภ์ออก เนื่องจากโหรทำนายว่าทารกนี้จะทำปิตุฆาตเมื่อเติบใหญ่ แต่พระเจ้าพิมพิสารทรงห้ามไว้ ถัดขึ้นไปเป็นจุดที่พระเจ้าพิมพิสารเสด็จลงจากช้างพาหนะเพื่อเสด็จประทับเสลี่ยงให้คนหามขึ้นไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อกันความอึกทึกของกองทัพที่นำเสด็จ ก่อนถึงยอดเขาจะพบถ้ำสุกรชาตาอยู่ทางขวามือของบันไดทางขึ้นเขา พระสาลีบุตรได้บรรลุอรหันต์ผลในถ้ำนี้ และถ้ำพระโมคคัลลานะที่พระพุทธองค์มักจะเสด็จลงมาแสดงธรรม แล้วจึงถึงกุฏิพระอานนท์ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากมูลคันธกุฎี ที่ประทับของพระพุทธองค์บนยอดเขา ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารจะเสด็จดำเนินด้วยพระบาทเมื่อใกล้ถึงที่ประทับ

ตรงบริเวณเกือบจะถึงมูลคันธกุฎีบนยอดเขา มีทางโค้งอยู่ช่วงหนึ่งซึ่งมีหินก้อนใหญ่ๆ ตั้งอยู่ทั้งสองฟาก พระเทวทัตได้อาศัยหินใหญ่กำบังตัวลอบดักทำร้ายพระพุทธองค์ โดยการกลิ้งก้อนหินใหญ่ลงมาหมายจะปลิดพระชนม์ชีพขณะกำลังเสด็จลงไปโปรดสัตว์ พระเทวทัต ได้พยายามลอบปลงพระชนม์ถึง ๓ ครั้ง แต่ไม่สำเร็จ พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงมีส่วนรู้เห็นร่วมด้วย โดยในครั้งแรกได้ให้นายขมังธนูลอบยิง และครั้งที่ ๓ ทรงปล่อยช้างนาฬาคีรีที่กำลังตกมันหวังจะให้วิ่งเข้าหาพระพุทธองค์ ในครั้งที่ ๒ ที่พระเทวทัตดักกลิ้งหินใหญ่ใส่นั้น ก้อนหินได้แตกออกเป็นก้อนเล็กก้อนน้อยจนหมดเมื่อมันกลิ้งมาถึงพระพุทธองค์ แต่ก็ยังมีสะเก็ดหินชิ้นเล็กๆ ชิ้นหนึ่งพุ่งเข้ามาต้องข้อพระบาทจนห้อพระโลหิต อันเป็นอนันตริยกรรมที่ พระเทวทัตก่อขึ้น เป็นผล

ให้พระเทวทัตถูกธรณีสูบที่ปากทางเข้าเชตวันมหาวิหาร ตายทั้งเป็น

บุคคลสำคัญในพุทธประวัติที่เป็นคนเมืองราชคฤห์ ได้แก่ พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวาผู้เลิศทางปัญญา พระโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้ายผู้เลิศทางฤทธิ์ หมอชีวกโกมารภัจจ์ บิดาแห่งการแพทย์ผู้ได้ถวายการดูแลรักษาพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกทั้งปวง (ยังมีร่องรอยซากบ้านหมอชีวกโกมารภัจจ์ เมื่อ ๒,๐๐๐ กว่าปีก่อนที่เมืองนี้) พระมหากัสสปเถระเจ้าองค์ประธานการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรก นอกจากนี้ ยังมีทั้งบุคคลผู้เป็นตัวอย่างในความเป็นผู้ยอดกตัญญูและในความเป็นผู้ยอดอกตัญญูที่ได้ทำปิตุฆาต

พระสารีบุตรเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทิตาเป็นยอด เมื่อครั้งยังเป็นอุปติสสะ ได้พบพระอัสสชิ (ปัญจวัคคีย์คนสุดท้อง) กำลังเดินบิณฑบาตอยู่ในเมืองราชคฤห์ เห็นแล้วเกิดความเลื่อมใส ขอร้องให้พระอัสสชิ แสดงธรรม ท่านจึงแสดงโดยย่อสรุปใจความของอริยสัจว่า ธรรมทั้งหลาย เกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสบอกถึงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น พร้อมทั้งความดับเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณเจ้ามีปกติตรัสสอนอย่างนี้ พอได้ฟังอุปติสสะก็ได้ธรรมจักษุบรรลุโสดาบันในทันที ตั้งแต่นั้นมา พระสารีบุตรนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ เวลาจำวัดจะต้องหันศีรษะไปยังทิศที่พระอัสสชิอยู่เพื่อ แสดงความเคารพ และท่านยังได้รอจนโยมบังเกิดเกล้าทั้งสองหันมารับนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว ท่านจึงเข้านิพพาน

พระเจ้าอชาตศัตรูผู้กระทำปิตุฆาต ได้ถูกพระเจ้าพิมพิสารพระราชบิดาถนอมชีวิตไว้ แม้จะถูกโหรทำนายตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ว่าจะชิงราชสมบัติและจะฆ่าพระราชบิดา เป็นเหตุให้พระมารดาลักลอบจะรีดพระครรภ์ออก ซึ่งพระเจ้า

พิมพิสารไม่ทรงยินยอม เมื่อเติบใหญ่ขึ้นได้คุ้นเคยกับพระเทวทัตผู้ต้องการจะทำลายล้างพระพุทธองค์ ซึ่งขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสารเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์อยู่ พระเทวทัตได้คิดกำจัดพระเจ้าพิมพิสารด้วย โดยยุยงให้เจ้าชายอชาตศัตรูฆ่าพระราชบิดาเสีย แม้การไม่สำเร็จ เจ้าชายอชาตศัตรูถูกจับได้ แต่พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงไว้ชีวิต ทรงมอบราชสมบัติให้ พระเทวทัตกลัวว่าความผิดจะสาวมาถึงตน จึงยุยงให้ประหารพระเจ้าพิมพิสารเสีย แต่พระเจ้าอชาตศัตรูยังไม่ตัดสินพระทัยประหารชีวิตพระราชบิดาทันที ได้แต่จับมาคุมขังแล้วทรมานด้วยวิธีต่างๆ ครั้งสุดท้ายมีรับสั่งให้อำมาตย์เอามีดกรีดใต้พระบาททั้งสองของพระราชบิดา รอให้สวรรคตเอง ต่อเมื่อพระโอรสพระองค์เองประสูติออกมา จึงทรงเริ่มรู้สึกว่าคนเป็นพ่อนั้นรักลูกเพียงไร แต่พระเจ้าพิมพิสารก็สวรรคตในวันเดียวกันนั้นเอง พระเจ้าอาชาตศัตรูทรงสำนึกเสียพระทัยอย่างยิ่งในอนันตริยกรรมอันใหญ่หลวงนี้ พระองค์ได้กลับใจมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภ์ในการทำปฐมสังคายนาที่ราชคฤห์นี้ด้วย

สาวัตถี

สาวัตถี แคว้นอุตตรประเทศ

ครั้งพุทธกาล สาวัตถีเป็นเมืองหลวงของแคว้นโกศล ตั้งอยู่ระหว่างภูเขาหิมาลัยกับแม่น้ำคงคาตอนกลาง มีความรุ่งเรืองทั้งในฐานะเป็นชุมทางการค้าและเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพระบรมศาสดาทรงจำพรรษาที่สาวัตถีนานที่สุดถึง ๒๕ พรรษา ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ และได้แสดงพระสูตรพระธรรม พระวินัย และชาดกที่สำคัญๆ ไว้เป็นจำนวนมาก จึงนับได้ว่า

พระคันธกุฎี
สถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในพระเชตวันมหาวิหาร ๑ ใน ๔ กุฎี

เป็นช่วงเวลาที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นมากที่สุด หลังจากพรรษาที่ ๒ ของพระบรมศาสดา อนาถปิณฑิกะเศรษฐีเดินทางไปทำธุระที่กรุงราชคฤห์แวะเยี่ยมราชคหเศรษฐี ผู้เป็นสหายได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว ก็รีบไปเข้าเฝ้าตั้งแต่เช้ามืด ได้ฟังอนุปุพพีกถาและอริยสัจ ๔ บรรลุโสดาปัตติผล กราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จกรุงสาวัตถี แล้วรีบเดินทางกลับไปซื้อที่ดินแปลงหนึ่งพื้นที่ ๘๐ กรีสะ จากเจ้าชายเชต อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงสาวัตถี ห่างจากประตูพระนครเพียง ๒ อุสถะ ด้วยราคา ๑๘ โกฏิกหาปณะ สร้างกุฎิและวิหาร ๑๘ โกฏิกหาปณะ รวมเป็นเงิน ๕๔ โกฏิกหาปณะ และให้สร้างศาลาที่พักริมทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี ๔๕ โยชน์ ๔๕ หลัง เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าให้เสด็จ ได้ถวายวัดพระเชตวันวิหารให้เป็นอารามแห่งแรกในกรุงสาวัตถี

พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่เมืองสาวัตถีนี้นานที่สุดโดยได้ประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร ๑๙ พรรษา และที่บุพพารามวิหาร 6 พรรษา พระเชตวันมหาวิหาร มีสิ่งปลูกสร้างหลายอย่าง เช่น พระกุฎีที่ประทับของพระพุทธเจ้า ๔ หลัง คือ คันธกุฎิ กเรริกุฎี สลลกุฎี และโกสัมพกุฎี วิหารหลวงธรรมสภา กุฎีพระอานนท์ กุฎีพระอัครสาวก กุฎีพระมหาสาวก

อาคารที่พักพระอาคันตุกะ อาคารศาลาพิจารณา อธิกรณ์ของภิกษุ ชาวกรุงโกสัมพี และต้นอานันท์โพธิ์ที่ปลูกไว้เป็นองค์แทนในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จไปเมืองอื่น นางวิสาขา ได้ฟังพระธรรมเทศนาบรรลุพระโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ปี ต่อมา ได้ย้ายตามมารดาบิดาจากเมืองภัททิยะแค้วนมคธมาอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้บริจาคทรัพย์ ๒๗ โกฏิกหาปณะสร้างวัดบุพพารามถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ โดยสร้างเป็นปราสาท ๒ ชั้น

ในพรรษาที่ ๒๑ พระพุทธองค์มีพระชนมายุ ๕๖ ชันษา คณะสงฆ์ปรารภว่าพระองค์ทรงมีภารกิจมากมาย ต้องลำบาก ไม่สะดวก จึงเสนอให้ทรงมีอุปัฏฐากประจำ พระอานนท์จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นพุทธอุปฐาก พระอานนท์ได้ทำหน้าที่ของอุปฐากที่ดีเลิศ ถวายงานรับใช้พระพุทธองค์อย่างสม่ำเสมอตลอดพระชนชีพพระอานนท์ได้รับตำแหน่ง เอตทัคคะ อยู่ในฐานะอันเลิศ ๕ ประการคือเป็นพหูสูต เป็นผู้มีสติมั่นคง เป็นผู้มีปัญญาเลิศองค์หนึ่ง เป็นผู้มีความเพียร และเป็นผู้ปฏิบัติพระพุทธองค์ด้วยความจงรักภักดีถึงพร้อมด้วยประการฉะนี้

ที่เมืองสาวัตถีนี้เองที่พระพุทธองค์ทรงปราบและทรงโปรดโจรองคุลีมาล (นามเดิมอหิงสกะกุมาร) องคุลีมาลเป็นผู้มีพื้นฐานครอบครัวและได้รับการศึกษาอบรมอย่างดี เป็นคนดี แต่ถูกเพื่อนใส่ร้ายเพราะ ความอิจฉาและถูกอาจารย์ใหญ่หวาดระแวงล่อหลอกยุยงให้ฆ่าคน จนกลายเป็นโจรทำการหฤโหดจนเกือบจะทำอนันตริยกรรมคือทำมาตุฆาต (ฆ่าแม่บังเกิดเกล้า) แต่พระบรมศาสดาทรงมีญาณหยั่งรู้จึงเสด็จมาห้ามองคุลีมาลได้สำนึกบาปและเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง ขอบวชเป็นภิกษุและติดตามพระพุทธองค์ไปอยู่ที่เชตวันมหาวิหาร

ที่เมืองสาวัตถีนี้ มีสตรีหลายคนที่มีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวข้องอยู่ในพุทธประวัติ เช่น นางวิสาขา มหาอุบาสิกา นางปฏาจารา นางจิญจมานวิกา สตรีทั้งสามเป็นคนงาม ฉลาด สามารถ แต่ต้องเผชิญเหตุการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกันไป นางวิสาขาเกิดในตระกูลร่ำรวยมหาศาล ได้ฟังพระธรรมเทศนาเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเมื่ออายุ ๗ ปี นางบรรลุโสดาบันเมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้แต่งงานกับลูกเศรษฐีในเมืองสาวัตถี ได้ทำบุญกับภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นพุทธอุปฐากใหญ่ผู้หนึ่ง นางปฏาจาราเกิดในครอบครัวเศรษฐี แต่ตกยากเพราะหนีตามคนรัก นางต้องสูญเสียสามีสูญเสียบุตรสองคนไปต่อหน้าต่อตา และโชคชะตายังซ้ำเติมให้บิดามารดาตายจากไปในเวลาไล่เรี่ยกัน นางปฏาจาราจึงตกอยู่ในอาการไร้สติ วิ่งเปลือยกายร่ำไห้ไปตามถนนจนพลัดเข้ามาถึงเชตวัดมหาวิหารที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอยู่ พระบรมศาสดาทรงเมตตาแสดงธรรมโปรดจนนางเกิดดวงตาเห็นธรรม จึงขอบรรพชาเป็นภิกษุณีและสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา นางจิญจมานวิกาเป็นบุตรีของพราหมณ์ผู้หนึ่ง มีความงามเป็นเลิศ เกิดผูกใจเจ็บแค้นพระบรมศาสดา ได้ร่วมมือกับพวกเดียรถีย์ปลอมแปลงให้หมู่ชนเห็นจริงว่าตนตั้งครรภ์ กล่าวใส่ร้ายว่าท้องกับพุทธองค์ จนถูกธรณีสูบไปในที่สุด

ในเรื่องที่เกี่ยวกับสงฆ์อาพาธ พระพุทธเจ้าได้ประธานโอวาทแก่เหล่าภิกษุสงฆ์ ณ เชตวันมหาวิหาร เมื่อคราวที่พระติสสะเถระภิกษุอาพาธเรื้อรัง ภิกษุสงฆ์ร่วมสำนักเดียวกันที่ผลัดเวรหมุนเวียนกันมาเฝ้าพยาบาลต่างพากันเหนื่อยหน่าย ทอดทิ้งธุระ พระพุทธองค์ทรงทราบจึงเสด็จมาที่กุฏิพระติสสะเพียงลำพัง ทรงต้มน้ำและทำความสะอาดให้พระติสสะเถระ หลังจากนั้นประธานพระโอวาทแก่เหล่าภิกษุสงฆ์ว่าการพยาบาลพระอาพาธก็เหมือน

พยาบาลพระองค์

ในช่วงเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร ภิกษุสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา เป็นอันมากได้สำเร็จมรรคผล ทำให้เกิดลาภสักการะในพระพุทธศาสนามากมาย จนเป็นที่อิจฉาของบรรดาสำนักปรัชญาเมธีที่ตั้งมาเก่าก่อนสาวัตถีเป็นเมืองที่มีผู้คนกล่าวขานกันมากที่สุดเมืองหนึ่งในครั้งพุทธกาลด้วย เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ต้องเผชิญกับการท้าทายจากเหล่าอาจารย์เดียรถีย์ที่มีชื่อเสียงเก่าแก่ถึง ๖ สำนัก รวมทั้งสำนักอาจารย์สัญชัยที่ท่านอุปติสสะ (พระสารีบุตร) และท่านโกลิตะ (พระโมคคัลลานะ) เคยเป็นสานุศิษย์มาก่อน พระผู้มีพระภาคเจ้าจำต้องแสดงยมกปาฏิหาริย์ท่ามกลางมหาชนเพื่อปราบเดียรถีย์อื่นๆ เสด็จลอยขึ้นไปในอากาศพวยพุ่งน้ำไฟออกจากพระวรกายฉายเป็นลำแสงสว่างเจิดจ้าเป็นสายสหัสธาราควบกันไป เกิดเป็นฉัพพรรณรังสี แล้วจึงนิรมิตแยกพระกายเป็นองค์พระพุทธเจ้าเนรมิตคู่กับพระองค์จริง นิรมิตแยกพระวรกายอีกเป็นองค์พระพุทธเจ้าเนรมิตประทับนั่งขัดสมาธิบัลลังก์อยู่ในดอกบัวแต่ละดอกที่มีกลีบบัวดอกละหนึ่งพันกลีบปรากฏขึ้นเป็นองค์พระพุทธเจ้า เนรมิตประมาณได้หนึ่งล้านพระองค์ประทับลอยอยู่ทั่วท้องฟ้านภาอากาศ พระบรมศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ ต่อหน้ามหาชนแห่งนครสาวัตถีติดต่อกันเป็นเวลา ๑ สัปดาห์เพียงครั้งเดียวในพระพุทธประวัติ และทรงห้ามมิให้พระสาวกแสดงปาฏิหารย์ไม่ว่าในสถานที่ใดทั้งสิ้น ด้วยมิใช่ครรลองแห่งธรรมะ

เชตวันมหาวิหาร คงความเจริญต่อมาอีกในสมัยราชวงศ์เมารยะและสมัยราชวงศ์คุปตะ ย่างเข้าศตวรรษที่ ๑๒ พระพุทธศาสนาก็เสื่อมถอยลงจนเข้าสู่กาลเวลาที่กองทัพเติร์กมุสลิมบุกเข้ามาครอบครองชมพูทวีปฝ่าย

เหนือและเข้ามาจุดไฟเผาทำลายสิ่งก่อสร้างในพุทธศาสนาเชตวันมหาวิหาร จึงเหลือแต่ซากปรักหักพังจมดินอยู่ จน พ.ศ. ๒๔๐๖-๒๔๐๙ ทางการอังกฤษ โดยพันเอกเซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม ได้ระดมกำลังมาขุดค้นในบริเวณที่เรียกว่าหมู่บ้านสะเหต มะเหต พบเมืองโบราณและเชตวันมหาวิหาร ส่วนบุพพารามวิหารนั้นสิ้นสลายไม่มีซากเหลือแล้ว ได้พบว่าอาณาบริเวณเชตวันมหาวิหารมีเนื้อที่กว้างขวางเกือบ ๘๐ ไร่ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างมากมาย เช่น กุฏิ วิหาร สถูปเจดีย์ และเสนาสนะสงฆ์ เช่น ห้องโถงใหญ่ใช้ประชุม ที่สรงน้ำของพระภิกษุ โรงพยาบาล ห้องสมุดขนาดใหญ่ซึ่งสร้างภายหลังพุทธกาล กำแพงประตูเข้าเชตวันก็ยังเหลือเค้าเดิมให้เห็นว่าแต่เดิมก่อกำแพงเข้าประตูเป็นตึก ๒ ชั้น แข็งแรงมาก มีประตูอยู่ข้างล่าง ข้างบนเป็นคลังพัสดุ คงเป็นที่เก็บของใช้ของกิน

ในภาพคือมูลคันธกุฎีที่ประทับจำพรรษาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีบ่อน้ำอยู่ข้างๆ นอกจากนั้นก็ยังมีกุฏิพระอานนท์ กุฏิพระสารีบุตร กุฏิพระโมคคัลลานะ กุฏิพระราหุล กุฏิพระมหากัสสปเถระเจ้า กุฏิพระสีวลี กุฏิพระอุบาลี เป็นต้น ปัจจุบันคงเหลือแต่ฐานที่ก่ออิฐขึ้นมา มีแอ่งอยู่ตรงกลาง สำหรับโบราณวัตถุที่สำคัญหลายชนิด รวมทั้งหินแกะสลักที่ขุดพบในเชตวัน ได้ถูกรวบรวมจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเมืองลัคเนา

ปัจจุบันมีแดนมหามงคลวัดสร้างใหม่อยู่ใกล้ ๆ เขตเชตวันมหาวิหาร พุทธศาสนิกชนผู้ไปเยือนเชตวันมหาวิหารนิยมไปสวดมนต์ ทำสมาธิภาวนาน้อมระลึกในพระบริสุทธิคุณ พระเมตตาติคุณ พระปัญญาธิคุณและพระกรุณาธิคุณอันหาที่สุดไม่ได้ในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

กุสินารา

หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้จำพรรษาสุดท้ายอยู่ที่บ้านเวฬุคาม แขวงเมืองเวสาลีได้ตัดสินพระทัยปลงอายุสังขารว่า "ต่อจากนี้ไปอีกสามเดือน เราตถาคตจะเสด็จดับขันต์ปรินิพพานที่ระหว่างต้นสาละทั้งคู่ ณ เมืองกุสินารา" รุ่งขึ้นจึงเสด็จออกจากนครเวสาลี ผ่านหมู่บ้านต่างๆ ไปประทับที่โภคนคร ได้ตรัสหลักมหาปเทส ๔ ไว้สำหรับเป็นหลักวิจัยว่าอะไรเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ โดยตรัสว่า ถ้าใครมาอ้างว่านี้เป็นพุทธวจนะอย่าเพิ่งรับรอง อย่าเพิ่งคัดค้าน จงกำหนดเนื้อความนั้นให้ดี แล้วนำไปสอบสวนกับพระสูตร นำไปเทียบเคียงกับพระวินัย ถ้าลงกันไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้ พึงแน่ใจว่า นั้นไม่ใช่เป็นคำสอนของตถาคตแน่แล้ว

เมื่อเสด็จถึงกรุงปาวาแคว้นมัลละ ได้ประทับอยู่ ณ อัมพวันสวนมะม่วงของนายจุนทะกัมมารบุตร ทรงรับนิมนต์เสวยพระกระยาหารเช้าชื่อสูกรมัททวะที่เรือนของนายจุนทะแล้ว รับสั่งให้ฝังส่วนที่เหลือ ให้หมู่ภิกษุฉันภัตตาหารชนิดอื่น หลังจากเสวยแล้วเกิดอาพาธอย่างแรงด้วยโรคโลหิตปักขันทิกาพาธ มีเวทนาจวนจะปรินิพพาน แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนาไว้ได้พระพุทธองค์เสด็จต่อไปทางกรุงกุสินารา ระหว่างทางทรงแวะพักที่ควงต้นไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งกับพระอานนท์ถึง ๓ ครั้งว่า "กระหายน้ำ พระอานนท์จึงนำบาตรไปตักน้ำแม้จะดูว่าขุ่นเพราะเกวียนพึ่งผ่านไปน้ำนั้นกลับใสสะอาดเป็นที่ประหลาดใจยิ่งนัก พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าพระวรกายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ผุดผ่อง ๒ คราวคือ คราวตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณและคราว

เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานอานนท์ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ ตถาคตจักปรินิพพานระหว่างไม้สาละคู่ในสาลวโนทยานของมัลละกษัตริย์เขตกรุงกุสินารา”

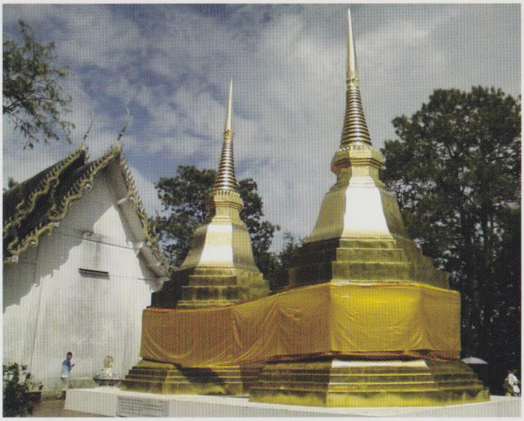
พระพุทธองค์เสด็จผ่านแม่น้ำกกุธานที ให้พระจุนทกะปูผ้าสังฆาฏิเป็น ๔ ชั้นแล้ว เสด็จประทับสีหไสยาสน์ รับสั่งกับพระอานนท์เรื่องอาหารที่นางสุชาดาถวายก่อนตรัสรู้และนายจุนฑะถวายก่อนปรินิพพานว่ามีอนิสงส์เสมอกันแล้วเสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญญวดีไปสู่สาลวโนทยานกรุงกุสินารา สำเร็จอนุฏฐานไสยา คือนอนโดยจะไม่ลุกขึ้นอีก ระหว่างไม้สาละคู่โดยหัน ศีรษะทางทิศเหนือ หัสธาราสรงพระพุทธสรีระจักจั่นเรไรสงัดเงียบดูไม่มีแก่ใจจะทำเสียง ธรรมชาติรอบข้างต่างสลด หมดความคะนองทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วจึงมีเสียงกระซิก ๆ สะอื้นไห้แห่งพระภิกษุสงฆ์ ฝ่ายมัลละก็ร้องไห้โฮแทบสิ้นสมปฤดีขณะนั้น อันว่าปฐวีกัมปนาการก็บังเกิดปรากฏพิลึกสพึงกลัวทั่วโลกธาตุทั้งปวง อีกทั้งห้วงมหรรณพก็กำเริบตีฟองคะนองคลื่นครืนครั่นนฤนาทสนั่นในมหาสมุทรสาคร ทั้งหมู่มัจฉาชาติมังกรผุดดำกระทำให้ศัพท์สำนานนฤโฆษครุวนาดุจเสียง ปริเทวกถาแซ่ซ้องอโศกาอาดูรกำสลด ทั้งขุนเขาสิเนรุราชบรรพตก็น้อมยอดโอนอ่อน มีอาการประหนึ่งว่ายอดไหวถูกอัคคีลนอเนกมหัศจรรย์ก็บรรดาลทั่วเมทนีดลสกลนภากาศ ปางเมื่อพระบรมโลกนาถเข้าสู่ปรินิพพาน นั้นแล” บุปผาชาติโรยมาบนพระสรีระ และดนตรีล้วนของทิพย์ได้บรรเลงขึ้น เทวดาทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุได้มาเฝ้า ณ ที่นั้นเป็นกายทิพย์นั่งล้อมอยู่ กินบริเวณถึง ๑๒ โยชน์ขณะนั้นพระอานนท์ได้ทูลถามว่า เมื่อไม่มีพระพุทธองค์เสียแล้ว ภิกษุทั้งหลายพึงไป ณ สถานที่ใดเล่า จึงทรงแสดงสถานที่ ๔ แห่ง อันจะเป็นเหตุให้น้อมรำลึกถึงพระองค์ท่าน คือ ที่ประสูติ

ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน

ณ ช่วงเวลาคับขันนี้ พระบรมศาสดายังทรงพระมหากรุณารับสุภัททะปริพาชกเป็นสาวกและเป็นอรหันต์สาวกองค์สุดท้ายในพระชนม์ชีพ และแล้วในที่สุดได้ตรัสปัจฉิมวาจา (อยู่ในมหาปรินิพพานสูตร) ว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราจักเตือนเธอว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด นี้เป็นวาจาครั้งสุดท้ายของตถาคต "ครั้นแล้ว สิ้นพระดำรัส สิ้นพระสุรเสียง หับพระโอษฐ์ หลับพระเนตร พระอัสสาสะปัสสาสะซึ่งเคยระบายตามธรรมดา ค่อย ๆ แผ่วเบาลงทุกที แล้วก็สิ้นกระแสลมโดยพระอาการสงบ พระภิกษุองค์หนึ่ง (พระอนุรุธะ) ประกาศว่า พระบรมศาสดาเสด็จปรินิพานแล้ว อนิจจาแสงเดือนเพ็ญผ่องกระจ่างจับพระพักตร์อยู่เมื่อกี้ก็จางซีดขมุกขมัวลง ท้องฟ้าสลัวมัวพยับครึ้มอากาศเย็นเฉียบจับหัวใจ น้ำค้างหยดเผาะ ๆ เป็นหยาดน้ำตาแห่งสวรรค์ เกสรดอกรังร่วงพรูเป็นสายสุดวิปโยคทั่วพสุธา

ได้มีการขุดค้นพบสาลวโนทยานใน พ.ศ. ๒๔๐๔ โดยนายพันเอกคันนิงแฮม และกองโบราณคดีแห่งอินเดียเข้ามาดำเนินงานขุดต่อพบหลักฐานว่ารอบ ๆ บริเวณนี้เมื่อ ๑,๐๐๐ กว่าปีล่วงมาแล้วเป็นชุมชนชาวพุทธขนาดใหญ่ มีซากวัดปรักหักพังอยู่ถึง ๑๐ วัด ซึ่งเจริญรุ่งเรืองในช่วงศตวรรษที่ ๔ ถึงศตวรรษที่ ๑๐ ปัจจุบันมีวัดจีน วัดธิเบต วัดไทยกุสินารา วัดพม่าตั้งอยู่ใกล้บริเวณวนอุทยาน สถานที่สำคัญในกุสินาราอีก ๒ แห่ง คือ มกุฏพันธนเจดีย์รามภาร์หรือสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมสรีระและแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ สร้างขึ้นบริเวณที่พระอานนท์ถวายน้ำพระพุทธองค์

พระธาตุเจ้าดอยตุง

พระธาตุเจ้าดอยตุง อ.แม่สาย จ.เชียงราย

คำไหว้พระธาตุดอยตุง

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (สามจบ)

พิมพา ธะชัคคะ ปัพพะเต นะจุฬาธาตุ จิรัง มะหาคะมา นะมา

มิหัง อะหังวันทามิ สัพพะทาฯ (สามจบ)

นโมตสส ภควโต อรหโตสมพุทธสสฯ

อิมัสฺมึ ภทฺทกปเป จตฺตาโร (จตุพุทฺธา) ภุญชิตวา กกุสนฺโธจ

โคนาคมโนจ กสฺสโปจ โคตโม จาติ ราชคเห วิหรนฺติ ปิณฑาย จริตฺวา

โยนกวาสึ ตตฺทภุณชิตุ คตาสิฯ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่รับเอาพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาติ พุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานอยู่ในดินแดนประเทศไทยนานนับพันปี เราพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่า พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศาสนาที่ ๑๑ เป็นอย่างช้า มีศูนย์กลางอยู่ในภาคกลาง

ภาพบน วัดพระธาตุดอยตุง เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นประจักษ์พยานของการสืบเนื่องคติทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน ตำนานพุทธศาสนาฝ่ายภาคเหนือมีเล่าสืบต่อกันมาว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณว่าดินแดนนั้นๆ จะกลายเป็นเมืองสำคัญของพระศาสนาต่อไปในภายภาคหน้า จึงทรงมีรับสั่งกับพระอานนท์เถระว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้วให้มอบให้พระมหากัสสปเถระเจ้านำพระบรมสารีริกธาตุส่วนใดส่วนหนึ่งไปบรรจุประดิษฐานไว้ที่ดินแดนนั้น เช่น ที่พระธาตุดอยตุงนี้ เป็นต้น

ขอนบน้อมไหว้ ยังพระติตรัยรัตนแก้วเจ้าสามประการ ด้วยคาระวะก่อนแลฯในที่นี้จักไขกล่าว ชี้ยังนิทานตำนาน พระมหาชินธาตุ เจ้าดอยตุงอันตั้งอยู่ในโยนกบุรีราชธานีศรีช้างแสน ก่อนที่จะกล่าวถึงตำนานพระมหาชินธาตุเจ้านั้น จะได้กล่าวถึงพระเจ้าเทวการผู้ครองนครราชคฤห์ ได้ทรงอนุญาตให้ สิงหนวติราชกุมาร ไปสร้างพระนครอยู่ใหม่ พร้อมทั้งแบ่งราชสมบัติ และรี้พลโยธา เสนาอามาตย์สมบัติบริวารแสนหนึ่งเป็นประมาณ ส่วนสิงหนวติราชกุมารเมื่อได้รับอนุญาต จากพระราชบิดาเช่นนั้นแล้วก็รวบรวมเอาราชบริวารและเข้าของสมบัติแล้วก็เข้าไป กราบไหว้สั่งอำลายังพระราชบิดาและพระราชมารดาแห่งตนแล้วก็พาเอาเสนาอามาตย์ทั้งหลายเสด็จออกจากเมืองราชคฤห์นครหลวง ข้ามน้ำสะระภูไปทางทิศอาคเณย์ คือทิศตะวันออกแจ้งโต้ (เฉียงใต้) ไปตามลำดับอรัญญาป่าไม้ด่านดงดอย ซอกห้วยราวเขาภูดอย แม่น้ำใหญ่น้อยทั้งหลายลำดับวันคืนทั้งหลายได้ประมาณ ๔ เดือน ก็ไปรอดไปถึงยังประเทศแห่งหนึ่งเป็นสถานที่ราบเพียงเรียงงาม มีแม่น้ำใหญ่แม่น้ำน้อยทั้งหลายมากนัก บ่พอใกล้บ่พอไกลแม่น้ำขรนที (แม่น้ำโขง) เท่าใด

ยามนั้นเจ้าสิงหนวติกุมารสั่งให้หยุดพักยั้งตั้งค่ายให้เหน็ดเหนื่อยพอระมาณ และในกาลยามนั้นยังมีพระยานาคตัวหนึ่ง ชื่อพันธนาราชก็เนรมิตตนเป็นพราหมณ์ ผู้หนึ่งเข้ามาสู่ที่อยู่ของพระยาสิงหนวติราชกุมาร กล่าวว่าดูราเจ้ากุมารท่านนี้ เป็นลูกท้าวพระยา มหากษัตริย์บ้านใดเมืองใดนั้นจา รือเป็นเศรษฐีคหบดี พ่อค้าอั้นจา ท่านมีประโยชน์ด้วยการเยื่องใดจา เมื่อนั้นพระยาสิงหนวติก็ กล่าวว่าดูราท่านพราหมณ์ เรานี้เป็นลูกมหากษัตริย์ตนชื่อว่า เทวกาลอันเป็น เจ้าผู้ครองเมืองราชคฤหลวง เรามานี้ก็เพื่อว่าจักมาหาที่สร้างบ้านแปงเมืองอยู่ และว่าอั้นท่านจุ่งสร้างแป๋งยังสถานที่นี้ให้เป็นเมืองเตื่อจักวุติจำเริญบัวระมวล ด้วยเข้าของสมบัติและเมื่อนั้นพระยาสิงหนวติกถามว่าท่านพรามณ์ลุกจากบ้าน ใดเมืองใดมามีชื่อดั่งรือนั้นจา เมื่อนั้นพราหมณ์ผู้นั้นก็กล่าวว่า ข้ามีชื่อว่า พันธุพราหมณ์ อยู่รักษายังสถานที่นี้ เมื่อบอกชื่อแห่งตนแล้ว ก็สั่งอำลายัง พระยาสิงหนวติ ไปสู่ที่อยู่แห่งตนก็มีแล เมื่อนั้นพระยาสิงหนวติ ก็ใช้บ่าวไพร่ ตามหลังประมาณเจ็ดคน ไปไกลประมาณพันวาพราหมณ์ผู้นั้นก็ อันตะระธาน กลับหายไปเสียและส่วนว่าคนใช้เมื่อเห็นเป็นเช่นนั้นก็คืนมาบอก แก่ พระยาสิงหนวติหั้นแล

เมื่อนั้นพระยาสิงหนวติก็มีความโสมนัสยินดีมากนักแล กันกลางคืน อันมารอด ส่วนพระยานาคก็มาเนรมิตเวียง และปราการกำแพงด้านละ สามพันวามีประตูหอคูรอบจุกกำจุ้ปาย ประกอบไปด้วยปราสาทราชมณเฑียร เรือนน้อยเรือนหลวงโรงช้างโรงม้าพร่ำพร้อมทุก ๆอันกันว่าบัวระมวลแล้ว พระยานาคก็กลับไปสู่ที่อยู่แห่งตน รัตติยาในกลางคืนอันนั้น รุ่งแจ้งมาแล้ว พระยาสิงหนวติยังก็เล็งหันยังนครเวียงหลวงก็พิจารณา ด้วยญาณผยาแห่ง

ตนก็รู้ว่าเป็นพระยานาคมาเนรมิตหื้อตนแลแล้วพระยาก็พาเสนาโยธาอามาตทั้งหลาย เข้าไปอยู่ในเวียงหลวงอัน นั้นหั้นแล แล้วจึงเบิกบายนามเมืองว่าเวียงโยนกบุรีราชธานีศรีนาคพันธุ์ฯ ในบริเวณโขงเขตโยนกบุรีนั้นทางทิศปัจฉิมนั้นมีดอยสามลูกเรียงกันอยู่ เป็นที่อยู่แห่งพวกมิลักขุทั้งหลาย (ชาวเขา) ตั้งเคหสถานบ้านเรือนอยู่ตามไหล่เขา ผู้เป็นหัวหน้านั้นชื่อว่าปู่เจ้าลาวจกปลูกถั่วปลูกงาเผือกมันพริกมะเขือบริเวณที่อยู่ของชาวเขานั้นเรียกว่าดอยสามเส้า ดอยทาอยู่ทิศเหนือ ซึ่งเป็นทางขึ้นลงสำหรับค้าขายติดต่อพ่อค้าพานิชตามในบ้านเมืองดอยย่าเฒ่าอยู่ท่ามกลาง ซึ่งเป็นที่อยู่ของย่าเฒ่าอันเป็นภริยาแห่งปู่เจ้าลาวจก ดอยดินแดงอยู่ทางทิศใต้เป็นที่อยู่ของปู่เจ้าลาวจกทั้งสามดอยนี้เรียกว่าดอยตายะสะหรือเกตุบรรพต ตามตำนานใดพรรณาไว้ว่าในกาลสมัยเมื่อพระยาสิงหนวติทรงเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์องค์อรหันต์ทั้งหลายได้เสด็จมาสู่แคว้นโยนกบุรีศรีนาคพันธุ์ เสด็จประทับอยู่บนดอยน้อยแห่งหนึ่งไม่ไกลจากเวียงโยนกพระยาสิงหนวติได้ทราบข่าวการที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาจึงพร้อมด้วยเสนาอามาตย์ทั้งหลายเสด็จออกไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ บนดอยน้อยแห่งนั้น เพื่อจะฟังพระธรรมเทศนา เมื่อนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงเทศนาโปรดพระยาสิงหนวติส่วนพระยาสิงหนวติก็เกิดปิติปราโมทย์มากนักหนาจึงขออาราธนานิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายไปรับบิณฑบาตฉันภัตตาหารในพระราชวังในวันพรุ่งนี้ เมื่อนั้นพระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์ ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์สาวกทั้งหลาย เสด็จไปฉันภัตตาหารในพระราชวัง แห่งพระยาสิงหนวติ

เมื่อทรงฉันภัตตาหารเสร็จก็ทรงอนุโมทนา ในกาลยามนั้น พระยาช้างต้นได้ยินเสียง และเห็นฉัพพรรณรังษีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ตกใจกลัววิ่งออกจากโรงร้องส่งเสียงแส่นสะเฑียรมี่ก้องทั่วแห่งห้องโยนกบุรีก็มีแลแล้วพระยาช้างก็ไปหยุดอยู่ทิศบูรพา ใกล้กับฝั่งแม่น้ำขรนที (แม่น้ำโขง)

เมื่อนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงทำนายว่าจำเนียรกาลแต่นี้ไปภายหน้าจะมีกษัตริย์องค์หนึ่ง (พระองค์) จักมาสร้างเมืองขึ้นตรงที่พระยาช้างไปหยุดอยู่นั้น ให้ชื่อว่าเมืองช้างแส่น นานไปคนทั้งหลายจะเรียกเพี้ยนไปว่าเมืองเชียงแสนมาจนตราบเท่าทุกวันนี้แล ส่วนพระยาสิงหนวติก็เสวยเมืองชอบทศราชธรรม ๑๐ ประการบ้านเมืองอันนั้นก็บัวระมวลด้วยเข้าของสมบัติช้างม้าวัวควาย อยู่เย็นเป็นสุขหาโจรมารหาญป่าบ่ได้ เมื่อพระยาสิงหนวติเสด็จภิลาไลไปแล้วเสนาอามาตพราหมณ์ปะโรหิตทั้งหลาย ก็พร้อมใจกันอุสาราชาภิกเษก ยังเจ้าพันติราชกุมารอันเป็นราชบุตร ขึ้นเป็นพระยาเสวยเมืองแทนพระยาสิงหนวติ นามบัญญัติว่า"พระยาพันติราชกุมาร" หรือพระยาคันธกุมาร พระยาพันติราชกุมารก็เสวยเมืองชอบประกอบด้วยราชธรรมสิบสิ่งบ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข จำเนียรการแต่นั้นไปภายหน้าบ่เนิ่นช้าเหิงนานโสภควาอันพระพัญญูแจ้งก็เสด็จต่องเต้า พร้อมด้วยเจ้าภิกขุทั้งหลายเทศนาผายโผดแก่บัณณสัตว์ทั้งหลายไปตามราชธานีบ้านน้อยเมืองใหญ่ไปตามลำดับก็ไปถึงโขงเขตห้องเตศต้องโยนกบุรี พระมุนีต๋นผ่านแผ้วเล็งดูแล้วในทิศต่าง ๆ ก็ทอดพระเนตรเล็งเห็นยังดอยตายะสะ ซึ่งตั้งอยู่ในทิศปัจฉิมแห่งโยนกบุรีซึ่งเป็นที่อยู่แห่งปู่เจ้าลาวจก เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าก็กล่าวแก่พระอานนท์ว่าดูราอานนท์มาเราจักไปสู่ดอยตายะสะ เมื่อพระอานนท์และเจ้าภิกขุทั้งหลายมาพร้อมแล้ว ก็เสด็จไปด้วยลวงอากาศ ครั้นมาถึงแล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จยืน

ประทับอยู่เหนือก้อนหิน อันมีรูปทรงสันฐานเหมือนมะนาวตัดกึ่ง (ครึ่ง) ด้วยอำนาจแห่งสัพพัญญูเจ้าหินก้อนอันนั้นก็จมลงไปใต้ดินประมาณ ๕ ศอก ลงไปอุดปากถ้ำช้างเผือกไว้แล้ว พระต๋นแก้วมุนีนายก็อว่ายหน้าเล็งดูในทิศทั้งหลายต่าง ๆ แล้วก็จึงตรัสทำนายว่าดูราอานนท์ อันว่าบ้านเมืองที่นี้ต่อไปภายหน้าจักรุ่งเรืองและเป็นที่ตั้งแห่งศาสนาฏูตถาคตตราบ ๕๐๐๐ พระวัสสาหมื่นชะแลเมื่อเราตถาคตนิพพานไปจุ่งหื้อ (จงให้) พระมหากัสสะปะเถรนำเอากระดูกด้ามมีด (พระรากขวัญ) กำซ้ายมาบรรจุไว้ในยอดดอยดินแดงที่นี้เต่อะ ในเมื่อพระพุทธเจ้าทำนายแก่พระอานนท์ดั่งนี้แล้วก็พาเอาเจ้าภิกขุทั้งหลายเสด็จไปโปรดบรรณสัตว์ทั้งหลายในบ้านน้อยเมืองใหญ่ตามลำดับไปก็มีแลฯ

ในตอนนี้ตำนานได้กล่าวไว้ว่าพระยาพันติราชเสวยราชสมบัติในเมืองโยนกบุรี ชอบโดยทศพิธราชธรรม บ้านเมืองก็วุฒิจำเริญไปด้วยเข้าของสมบัติ ช้างม้าวัวควาย ไพร่ฟ้าข้าเมืองอยู่ชุ่มเนื้อเย็นใจบ่อดกลั้นยากพืชพันธ์ธัญญาหารข้าวกล้าถั่วงาหากบัวระมวลไปทุกสิ่งนา ๆ หาโจรมารหาญป่าบ่มาราวีได้ เป็นสุขล้ำยิ่งบ่มีสังป๋าน จำเนียรก๋ารแต่นี้ไปภายหน้าส่วนพระยาพันติราชก็เสด็จพิลาไลไปส่วนเสนาอามาตยพราหมณปะโรหิตทั้งหลาย ก็พร้อมใจกันอุสาราชาภิเษกยังเจ้าอชุตรากุมารอันเป็นราชบุตรขึ้นเป็นพระยาเสวยเมืองต่อไป เบิกบานนามบัญญัติว่า พระอชุตราชเมื่อนั้นพระยาอชุตราชกันว่าได้ขึ้นเป็นพระยาแล้ว ก็ตั้งอยู่ในราชธรรมสิบสิ่งเป็นดั่งพระยาตนพ่อ หากกระทำนั้นจุปะการะและบ้านเมืองก็อยู่เป็นสุขมากนักแลฯ

ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยอรหันต์เจ้าหากเป็นบริวารก็เสด็จโปรดบรรณสัตว์ทั้งหลาย ไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ ราชธานีนิคมคามตามลำดับวันเดือน อันยาวก็ไปถึงโขงเขตห้องเตศต้องกุสินารา อันเป็นราชธานีแห่งพระยามัลละกษัตริย์ แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าสู่ส่วนสาลวโนทยานเสด็จประทับนอนเหนือแท่นหินศิลาอาสน์ อันตั้งอยู่ในระหว่างไม้รังทั้งคู่ แล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน ในกาลปัจฉิมยามค่อนรุ่ง ในวันปุณณมีติถีเพ็ญเดือนวิสาขมาศ ในเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานไปแล้วท้าวพระยามัลละกษัตริย์ทั้งหลายก็พร้อมกันถวายพระเพลิงพุทธสารีระแห่งพระพุทธเจ้า พระมหากัสสะปะเถรเจ้าและโฑณพราหมณ์ก็แบ่งแจกยังพระบรมสารีริกธาตุให้แก่ท้าวพระยามหากษัตริย์ทั้ง ๘ พระนครแล้วมหากัสสะปะเถรเจ้า ก็อาราธนาเอายังพระบรมสารีริกธาตุกระดูกด้ามมีด (พระรากขวัญ) เบื้องซ้ายพร้อมทั้งพระบรมสารีริกธาตุส่วนต่าง ๆ ทั้งสามด้านคือ มหันตามัชฌิมา ขุททากา ประมาณ ๕๐๐ พระองค์ ใส่ลงในโกศแก้วปะทำมะรากไว้แล้ว ส่วนมหากัสสะปะเถรเจ้าในเมื่อการถวายพระเพลิงพุทธสารีระล่วงแล้วได้สามเดือน ก็พร้อมกับด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายกระทำการสังคายนาธรรมวินัย บัวระมวลแล้วพระมหากัสสะปะเถรเจ้า พร้อมกับด้วยอรหันต์เจ้าทั้งหลายอาราธนาเอายังพระบรมสารีริกธาตุเจ้า สยองมาด้วยลวงอากาศ (เหาะ) พร้อมด้วยพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายประมาณ ๕๐๐ ตน เป็นบริวารก็มาถึงเมืองโยนกบุรีราชธานี พระยาอชุตราชก็ออกมาต้อนรับยังพระมหากัสสะปะเถรเจ้า พร้อมทั้งอรหันต์ทั้งหลาย แล้วพระยาอชุตราชก็อาราธนานิมนต์พระอรหันต์เจ้าเข้าไปราชวังหลวงยามนั้นพระมหากัสสะปะเถรเจ้าก็กล่าวว่าดูรามหาราชเป็นเจ้า โสภควาอันว่าพระสัพพัญญูเจ้าก็เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน

ไปแล้ว บัดนี้ก็ได้กระทำการถวายพระเพลิงพุทธสรรีระไปแล้วที่เมืองกุสินารา เราก็ได้นำเอายังพระบรมสารีริกธาตุแห่งพระพุทธเจ้า มาถวายแด่มหาราชเจ้านี้แล้วแล ในกาลยามนั้นพระยาอชุตราชและเสนาอามาตย์พราหมณ์ปะโรหิดทั้งหลาย ได้รู้ข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันปรินิพพานไปเสียแล้วก็บังเกิดทุกข์โสมนัขต่ำก๊อยหมองใจปริเทวนาการร้องร่ำไห้อีกอกตน ไปมาเป็นโกลาหลมีก้องในแห่งห้องผางกา (ปราสาท) ว่าโอ๋ยนอ.......บัดนี้พระพุทธเจ้าก็มาละเสียยังเราทั้งหลายเสียแล้วเหตุดั่งรือ ท่านป๊อยมารีบหน่ายสวสารมาดับขันธ-ปรินิพพานไปเสียนั้นจา.......เราทั้งหลายหาที่พึ่งที่อาศัยบ่ได้แล้ว แล.......โอ๋ยหนอโลกอันนี้ก็จักมืดมนอนธกาลไป เหตุหาผะติดส่องโลกาบ่ไอ้แล้วแล....... โลกอันนี้จักมืดไปอุปะมาเหมือนเดือนแรมค่ำหนึ่งไปหาความแจ้งสว่างบ่ได้แล้วแล.......

ในกาลเมื่อนั้นพระยา(อชุตราช) และเสนาอามาตย์ทั้งหลายโสกาโศกทุกข์แล้ว ก็ประนมมือไหว้ว่า สาธุ สาธุ ภันเต เมื่อนั้นพระมหากัสสปะเถรเจ้าก็ยกเอาโกศแก้ว ปะทำรากอันใส่พระบรมสารีริกธาตุนั้นมา เพื่อจักไขยังโกศแก้วให้พระยาอชุตราชเล็งดู ยามนั้นพระบรมสารีริกธาตุเจ้าก็เปล่งรัศมีรังษี ๖ ประการ ให้ปรากฏแก่สายพระเนตรแห่งพระยาอชุตราชและเสนาอามาตย์ไพร่ฟ้าทั้งหลาย ก็เกิดความโสมนัสปิติปราโมทย์ทุก ๆคนประนมมือกราบวันทนา....... ลำดับนั้นพระยาอชุตราชก็มีพระราชอาชญาให้หาช่างมาแป๋งยังโกศเงินโกศคำสรวมซ้อนโกศแก้วปะทำมะรากนั้นแล้ว ก็สักการะบูชาด้วยข้าวตอกดอกไม้เงินดอกไม้คำ และปัญจะมะกุฎะภัณฑา ๕ สิ่ง ฆ้องกลองยิ่งมโหรีนันทเภรีตีเป่าบัณเฑาะเล่าหอยสังฆ์ตุริยะนนถี (ดนตรี) ดังมี่ก้องทั่วแห่งท้องในเตศต้องโยนกบุรี ๗ วัน ๗ คืนมีประมาณ กันบัวระมวล

แล้วพระมหากัสสะปะเถรเจ้า และพระยาอชุตราช ก็พร้อมกันอาราธนายัง พระบรมธาตุขึ้นสู่ลี่ก๋ายคำ แวดล้อมไปด้วยข้อน้อยตุงใจหามแห่แหนขึ้นไปสู่บนดอยตายะสะ ประกอบไปด้วยขบวนช้างม้า เสนาอามาตย์ไปตามลำดับ คราวทางกันว่าไปถึงแล้ว พระยาอชุตราก็เรียกปู่เจ้าลาวจกมาหา แล้วก็พระราชทานทองคำพันคหาปนะให้แก่ปู่เจ้าลาวจกแล้วก็กล่าวว่า เราจักได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุแห่งพระพุทธเจ้า มาบรรจุไว้ในยอดดอยที่นี้แล เมื่อนั้นพระมหากัสสะปะเถรเจ้าก็ยกเอาโกศ พระธาตุขึ้นตั้งวางไว้เหนือหินก้อนอันมีรูปสัณฐานเหมือนมะนาวตัดกึ่ง (ครึ่ง) อันเป็นที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จประทับในกาลเมื่อก่อนนั้นแล พระมหากัสสะปะเถรเจ้าก็อธิษฐานขอมหาธาตุเจ้าจมมุดลงไปในหินก้อนนั้นแล....... ในกาลยามนั้นพระบรมธาตุเจ้าก็เปล่งรัศมี ๖ ประการส่องแจ้งทั่งไปในโขงเขตห้องโยนกบุรีสิ้นกาล ๗ วัน ๗ คืนแล้วก็ลงไปในก้อนหินอันหั้นลึกประมาณ ๘ ศอก ส่วนพระมหากัสสะปะเถรเจ้าก็อธิฐานเข้าฌานสมาบัติ แล้วก็เนรมิตยังตุง (ธง) ผืนหนึ่งกว้าง ๕๐๐ วา ยาว ๗,๐๐๐ วา เสาสูง ๘,๐๐๐ วา มีวรรณ ๖ ประการปักไว้บูชามหาธาตุเจ้าในด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยคำอธิษฐานแห่งพระมหากัสสะปะเถรเจ้าตุงนั้นก็ยังมีอยู่ตราบ ๕,๐๐๐ พระวัสสาจำเนียรกาล แต่นั้นมาคนทั้งหลายเห็นตุงทิพย์ที่ปักไว้บูชามหาธาตุนั้น จึงเรียกว่ายอดตุงมาจนตราบถึงกาลบัดนี้แล พระยาอชุตราชก็ขอเอาเขตแดนพระธาตุกับปู่เจ้าลาวจก ด้านไหนสามพันว่าเป็นประมาณอันนี้เป็นเขตพระราชฐานชั้นนอก ส่วนเขตพระราชฐานชั้นในนี้อย่าให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้กระทำการอันเป็นอนาทะระประมาท คือถ่ายหนัก ถ่ายเบา (ถ่าย-อุจจาระปัสสาวะ) ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอันอาศัยอยู่ในปริมณฑลพระธาตุก็ดี ห้ามบอหื้อบุคคลมาหลับมา

นอนในเขตพระราชฐานนี้เป็นอันขาดพระยาอชุตราชเรียกปู่เจ้าลาวจกในที่ใกล้ แล้วก็สั่งว่าให้พวกมิลักขุทั้งหลาย ๕๐๐ ครอบครัว อยู่ปฏิบัติอุปฐาก พระมหาธาตุเจ้าที่นี้เต่อ พระยาอชุตราชสั่งปู่เจ้าลาวจกบัวระมวลแล้ว ก็เสด็จไปสู่ราชนิเวศน์แห่งตนก็มีแลส่วนพระมหากกัสสะปะ เถรเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายไหว้บนครบยังพระมหาธาตุเจ้าแล้วก็กลับไป สู่เมืองราชคฤห์มหานคร ยามเช้าเข้าไปบิณฑบาตเข้าฉันบัวระมวลแล้ว ก็เข้า ไปสั่งอำลาพระยาอชุตราช แล้ว มหากัสสะปะเถรเจ้าก็สยองไปสู่เมืองวิเทรัฐ แล้วก็เข้าสู่ดอยเวพปัพพตา นั่งสมาธินิพพานในวันพุธยามเช้ามี ดอยล้อมไว้ มีตนบ่เน่ายังตั้งอยู่สันดี ตราบถึงศาสนาพระศรีอริยเมตไตย พระศรีอริยเมตไตย จักมาส่งสะการด้วยฝ่ามือพระองค์แล.....ส่วนว่าพระอชุตราชกันว่ากลับ ไปสู่ราชนิเวศน์ แห่งตน แล้วก็กระทำบุญหื้อทานรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ไปบ่ขาด ประมาทในราชธรรมสิบประการถึงปีรวายสันเดือน ๗ เปง (เพ็ญ) วันอาทิตย์ พระมหากัจจายะนาเถรเจ้าก็อธิษฐานอาราธนายังพระบรมธาตุกระดูกตาตีน ใน (ตาตุ่ม) แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ในถ้ำสัตตปัณณคูหา ในเมือง ราชคฤห์ทั้งสามด้านคือ มหันตา มัชฌิมา ขุททกา ประมาณ ๒๔ พระองค์ ใส่ไว้ในโกฏแก้วมรกตมีวรรณอันเขียว แล้วก็พาเอาพระอรหันต์ เจ้าหลาย ๕๐๐ พระองค์สยองมาด้วยลวงอากาศ มาถึงโยนกบุรีราชธานี แล้วก็บอก

ยังนิทานอันพระพุทธเจ้าทำนายไว้เมื่อก่อนนั้นให้แก่พระยาอชุตราชฟัง เมื่อนั้น พระยาอชุตราชก็มีปีติยินดีแล้วก็ให้หาช่างทองแป๋งโกฎเงินทองคำสรวมซ้อม รับรองเอาโกฎแก้วมรกต แล้วก็ถวายสักการะบูชาด้วยเครื่องตุริยะนนถี (ดนตรี) แล้วก็ยกเอาโกฎ พระบรมธาตุขึ้นตั้งไว้ในสิวิก๋ายคำ (มณฑปเล็ก ๆ) แห่แหนไปสู่รันตปัพพตาดอยกู่แก้ว อันตั้งอยู่ในทิศพายัพแห่งโยนกบุรีกันว่าไปแล้วก็หามสีวิก๋ายปะทักขิณะสามรอบแล้วก็ปลงลงตั้งไว้เหนือแผ่นดินแล้ว มหากัจจายะนาก็อธิฐานขอให้มหาธาตุเจ้า จมลงไปในอุโมงค์เก่าที่บรรจุเกศาธาตุเจ้าไว้ก่อน นั้นแล้วก่อด้วยดินอิฐ ให้เป็นเจติยะใส่ยอดฉัตร์บัวระมวลแล้ว ก็กระทำมหกรรมฉลองอบรมสมโภชไปถึงเดือนเจ็ดดับก็มัวระมวลเดือนแปดออกค่ำหนึ่งมหากัจจายะนาก็กลับไปสู่เมืองราชคฤห์พระยาอชุตราชกับมหากัจจายะนาสร้างพระเจติยะดอยกู่แก้วปีรวายสันศักราชได้ ๒ ตัวจำเนียรการแต่นั้นมาถึงปีรศักราชได้ ๘๒ ตัวเดือน ๖ ออก ๓ ค่ำ พระยาอชุตราชพร้อมด้วย เสนาโยธาอามาตย์ไปสร้างยังเจติยะถ้ำกู่แก้วและถ้ำเปลวปล่องฟ้าอันเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุไว้ก่อนนั้น กันถึงเดือน ๖ เปง (เพ็ญ) วันพุธก็กระทำบุญหือทานหยาดน้ำถวายทานบัวระมวลแล้ว ก็กลับไปสู่ราชนิเวศน์อันเป็นที่อยู่แห่งตนนั้นแล พระยาอชุตราช เสวยราชสมบัติได้ ๑๐๐ ปี อายุยืนได้ ๑๒๐ ปีก็ถึงแก่พิลาไลไปแลฯ

ส่วนเสนาอามาตย์พราหมณ์ปะโรหิตทั้งหลาย ก็พร้อมกันอุสาราชาภิเษกยัง เจ้ามังรายะนะธิราช อันเป็นราชบุตรขึ้นเสวยราชสมบัติแทนพระยาอชุตราชเมื่อนั้นศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเข้าล่วงไปได้ ๑๐๐ ปี ในกาลนั้นยังมีพระอรหันต์เจ้าต๋นหนึ่ง ชื่อว่ามหาวชิร โพธิเถรกับฤๅษี ๕๐๐ ต๋นไปไหว้ยังมหาธาตุเจ้า ที่ถ้ำสัตตปัณณคูหาที่ดอยเวภาระปัพพตา ในเมืองราชคฤห์

ที่นั้นแล้ว ก็อธิษฐานอาราชธนาเอายังพระบรมธาตุเจ้าทั้งสามด้านคือเจ้ามหัน
ตามัชฌิมา ขุททกา ๑๕๐ พระองค์ใส่ในโกฏแก้วปะทำมะรากแล้ว ก็พาเอา
เจ้าฤาษี ๕๐๐ ต่น สยองมาด้วยลวงอากาศ มาถึงโยนกบุรีราชธานี ส่วน
พระยามังรายะนะธิราชกันรู้ข่าวว่า พระมหาวชิร โพธิเถรพร้อมด้วยฤาษีทั้ง
หลายนำเอาพระบรมธาตุเจ้ามานั้น ก็ออกมาต้อนมารับพระมหาชิรโพธิเถรก็
บอกยังนิทานอันพระพุทธเจ้าทำนายไว้นั้นแก่พระยามังรายะนะธิราชให้รู้
ทุกประการเมื่อนั้นพระยามังรายะนะธิราช ก็มีความโสมนัส จนชื่นยินดีมาก
นักก็เรียกหายังนายช่างมาแป๋งยังโกฏเงินโกฏคำ เข้าสรวมสุบสอดซ้อนยังโกฏ
แก้วปะทำมะราก แล้วก็ตกแต่งยังเครื่องบูชาทั้งหลายมีต้นว่าเข้าตอกดอกไม้
ข่อน้อยตุง ใยแก้วแหวนเงินคำบุบผามาลาจุณจันทร์พร้อมแล้ว ก็สรงเสพบูชา
ด้วยเครื่องตุริยนนถี (ดนตรี) นันทเภรีตีเป่าบัณเฑาะว์เล่าหอยสังฆ์ตราบเลี้ยง
๗ วัน ในวันถ้วนแปด พระยามังรายะนะธิราชก็สั่งหื้อเสนาอามาตย์ทั้งหลาย
มาพร้อมแล้ว ก็อาราชธนายังพระมหาธาตุเจ้า ขึ้นสู่ลีวิก๋ายคำ แห่แหนออก
จากเวียงโยนกบุรี ไปยังปัพพตคีรีดอยดินแดงอันเป็นที่บรรจุพระบรมสารี
ริกธาตุแห่งพระพุทธเจ้าไว้ก่อนนั้นแล กันว่าไปถึงแล้วก็หามเอาสีวิก๋ายอันทรง
ยังพระมหาธาตุเจ้านั้น กระทำปะทักขิณยังพระบรมธาตุเจ้าอันบรรจุไว้แต่
ก่อนนั้น ๓ รอบแล้วก็ยก เอาโกฏพระมหาธาตุเจ้าขึ้นตั้งเหนือหินศิลาก้อนนั้น
อันเป็นอุดมมังคละพระมหาวชิรโพธิเถร และพระยามังรายะนะธิราชพร้อม
กันอธิษฐานให้โกฏที่บรรจุพระบรมธาตุนั้นจมมุดลงไป เป็นดั่งพระมหากัสสะปะ
เถรเจ้า หากอธิฐานได้นั้น ยามนั้นพระมหาธาตุเจ้าก็เปล่ารัศมีรังษีรุ่งเรือง
ส่องแจ้งไปทั่วเมือง โยนกบุรี แล้วก็มุดลงไปในก้อนหินนั้นลึกได้ ๗ ศอก
สังรวมพระสารีริกธาตุ แห่งพระพุทธเจ้าอันเข้ามาถะปันนาตั้งไว้ในยอดดอย

ดินแดงนี้ ๖๕๐ พระองค์

ส่วนพระยามังรายะธิราช เมื่อบรรจุพระบรมธาตุแล้วก็ให้ก่อเป็น เจติยะครอบไว้เป็นดั่งพระยาอชุตราช หากกระทำไว้นั้นทุกประการแล้วก็เอา จังโกคำหุ้มไว้ ใส่ยอดฉัตรมากชมพูคำ กับบัวระมวลแล้วก็กระบุญให้ทาน เป็นมหาสมัยการอันใหญ่นานได้สามเดือน ถึงเดือน ๖ เปง (เพ็ญ) ก็หยาดน้ำ ลำดับต่อนั้นไปพระยามังรายะนะธิราชก็ซื้อเอามิลักขุทั้งหลาย ๕๐๐ ครอบครัว เป็นดั่งพระอชุตราชหากกระทำไว้ทุกประการ เพื่อให้อยู่เฝ้ารักษาปฏิบัติอุปัฏฐาก ยังพระมหาธาตุเจ้าโอกาสเวณทานไว้เป็นธาตุเจ้า แล้วพระยามังรายะสั่งไว้ว่าเขตพระราชฐานของมหาธาตุเจ้านั้น พระยาอชุตราอันเป็นพ่อแห่งกูหากกระ-ทำไว้แต่ก่อนนั้นว่าเขตพระราชฐานชั้นนอกนั้น ๓,๐๐๐ วาเป็นประมาณ ส่วนเขตพระราชฐานชั้นในนั้นกำหนดเอา ๕๐๐ วาเป็นประมาณ ในปริมณฑล ๕๐๐ วาล้อมรอบพระมหาธาตุเจ้านี้เป็นเขตที่ให้อภัยแก่เนื้อและนกทั้งหลาย บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดอย่าได้มากระทำร้ายแก่เขาเป็นอันขาด หากบุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำการอันบ่ดีมีต้นว่าถ่ายหนักถ่ายเบาเสียมุตต อาจม (ถ่ายอุจจาระ-ปัสสาวะ) ค่ำขาราวีผูกมัดฆ้าฆ่าทุบบุบตี๋ยังสัตว์ ตัวน้อย ตัวใหญ่หื้อได้อย่าได้มากระทำอันเป็นอะนะระกินสุรายาเมาสะเลาะเยาะใย้ (เกี้ยวพาราสี)ในพระราชฐานมหาเจติยะดั่งอั้นก็ดีได้ชื่อว่าเป็นการหมิ่นประมาณ อย่าได้กระทำเป็นอันขาดหากว่าผู้ใดปฏิบัติตามคำกูดั่งอันให้ผู้นั้นจุ่งจำเริญ ไปด้วยโภคสมบัติทุกสิ่งจงสมดั่ง มโนรถทุกประการแด่เต่อ.............

พระยามังรายะนะธิาช กันว่าสบถสาปแช่งไว้สันนี้แล้ว ก็อยู่ปฏิบัติรักษาศีล เมตตาภาวนา อุปัฏฐากยังพระอรหันต์เจ้าทั้งหลายตามสมควรแล้ว ก็เสด็จกลับไปสู่ราชนิเวสน์ ส่วนพระมหาวชิรโพธิเถรก็กระทำปะทักขิณไหว้นบครบยำพระมหาธาตุเจ้าแล้ว ก็กลับไปยังเมืองราชคฤห์ ฤๅษีทั้งหลายก็ตั้งอาศรมอยู่บำเพ็ญสมณธรรม เมตตา ภาวนา อยู่ที่ดอยหมอกมุงเมืองอันมีหนวันตกพระมหาธาตุเจ้านั้นและตั้งแต่นั้นมาคนทั้งหลายจึงเรียกว่าม่อนฤๅษีจนถึงกาลบัดนี้แล......

พระยาวิรุปักข์ยังเนรมิตรสระน้ำใหญ่ไว้อันหนึ่งไว้ด้านทิศตะวันออก ไกลจากพระมหาธาตุเจ้าประมาณ ๓๐ ชั่วขาธนู ให้ชมภูสิรินาคอยู่รักษา นาคตัวนั้นก็เฝ้ารักษาอยู่ในรูถ้ำซึ่งติดกับสระน้ำอันนั้น (ปัจจุบันนี้ไม่มีน้ำแล้ว) บุคคลใดได้บูชาชมภูสิรินาคตัวนั้น แล้วปรารถนาสิ่งใดก็ย่อมสำเร็จแล

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ๓๐๐ ปี ยังมีกัมมะปติสะโลเทวบุตรได้นำเอาไม้นิโครธมาปลูกไว้ที่บนดอยผาช้างมูบ (ช้างหมอบ) สูงได้ ๗ ศอก จตุสาขามี ๔ กิ่ง ไม้นิโครธมีร่มเงาใหญ่กว้างพอให้คนพักร่มได้ ๒๐ คน เมื่อใดจักมีท้าวพระยามหากษัตริย์องค์ จักอุปัฏฐากบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองมากนักแล บุคคลใดปรารถนาอยากได้ลูกหญิง ชาย ให้เอาไม้ไปค้ำกิ่งด้านทิศตะวันออก อธิษฐานหากจักได้ตามคำปรารถนาแล บุคคลใดอยากได้โลกิยะสมบัติ ในปัจจุบันให้นำเอาไม้ไปค้ำกิ่งด้านทิศเหนือ จักสมดังคำปรารถนาทุกประการแล

นับว่ากษัตริย์สิงหนวติ ในนาคพันธ์โยนกนครชัยบุรีพระเจ้าแผ่นดินครองถึง ๔๖ รัชกาล พระเจ้าแผ่นดินแต่ละพระองค์ได้สร้างถาวรวัตถุฝากฝั่งไว้ในพระพุทธศาสนามากมาย เช่น พระสถูปเจดีย์วิหาร เสนาสนะต่างๆ ทั้งในเมือง นอกเมือง ตามถ้ำ ตามเขา ภูดอย ไว้อย่างมากมาย แต่กาลเวลาผ่านพ้น ช้านาน ศาสนะวัตถุโบราณ เหล่านั้นก็เสื่อมสูญไปตามกาลสมัย เกิดจากภัยธรรมชาติบ้าง เกิดจากภัยสงครามบ้างในรัฐสมัยของพระเจ้ามหาชัยชนะธิราช ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายในราชวงค์นี้ ได้มีเหตุการณ์อันคาดคิดไม่ถึงเกิดขึ้น คือนครโยนกชัยบุรีได้ถล่มลงใต้ดิน กลับกลายเป็นทะเลสาบไปปัจจุบันนี้อยู่ท้องที่บ้านห้วยน้ำราก อำเภอแม่จันมีคู เมืองโบราณเป็นบางส่วนที่ยังเหลือให้เห็นอยู่บ้าง (คนปัจจุบันเรียกว่าเมืองหนอง) เวียงล่มไม่มีโอกาสที่เราจะได้เห็นวัดวาอารามในตัวกำแพงเมือง และในพระราชฐานที่เรามองเห็นศาสนะสถานนอกเมือง เช่นพระธาตุดอยตุง พระธาตุกู่แก้ว พระธาตุดอยเวา ถ้ำปลา ถ้ำผาจมและในที่ต่างๆ ซึ่งเป็นปูชนียวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่ แสดงให้เห็นว่าความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอดีตที่ผ่านพ้นมามีอย่างมากมาย จึงขอวิงวอนท่านทั้งหลายจงโปรดได้ช่วยกันรักษาศาสนวัตถุปูชนียสถาน โบราณสถานให้คงสภาพเดิมตลอดจนถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม จึงขอจบตำนานวัดพระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุงไว้เพียงเท่านี้ฯ

พระธาตุเจ้าดอยตุง นับเป็นโบราณสถานอันเก่าแก่แห่งหนึ่งในภาคเหนือ ตามประวัติตำนานได้กล่าวไว้ว่าพระมหากัสสะปะเถรเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พระเจ้าผู้ครองนครนาคพันธ์โยนกชัยบุรีรัชกาลที่ ๓ แห่ง ราชวงศ์สิงหนวติ เป็นประธานพร้อมด้วยมุกขมนตรีเสวกอามาตย์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์

สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๔๕๔ ต่อมาอีก ๑๐๐ ปี มีพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อว่า พระมหาชีรโพธิเถรได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุมามอบถวายให้พระเจ้ามังรานธิราชแล้วได้พร้อมใจกันนำเอาพระบรมธาตุขึ้นบรรจุไว้บนดอยตุง พร้อมได้ปฏิสังขรณ์องค์เดิม จากนั้นมาก็ไม่ปรากฎหลักฐานรายนามผู้บูรณะปฏิสังขรณ์ ลุถึง พ.ศ. ๒๔๗๐ ครูบาศรีวิชัย นักบุญผู้ยิ่งใหญ่แห่งลำพูน พร้อมด้วยคณะศรัทธาชาวพุทธได้ทำการปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์วิหารพระประธาน กาลเวลาผ่านพ้นมานานวิหารและพระประธานก็ถูกภัยธรรมชาติครอบงำชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

ส่วนองค์พระเจดีย์นั้นยังมีรูปทรงปกติดีอยู่ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้มีอุบาสิกาผู้หนึ่งอยู่ในจังหวัด พะเยา ชื่อว่านางทองคำ ฮั่นตระกูล ได้มีกุศลเจตนาอันยิ่งใหญ่ ทำการลงรักปิดทองพระเจดีย์ทั้ง ๒ องค์ ให้เหลืองอร่ามต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ องค์สรภาณมธุรส (บ๋าวเอิง) เจ้าอาวาสวัดสมณานัมบริหาร ก.ท.ม. พร้อมด้วยอุบาสิกา พระสาวก หมอชีวกโกมารภัจ ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ก็ได้มีการดำริ ในอันที่จะบรูณะองค์พระธาตุดอยตุงครั้งใหญ่ ซึ่งได้ใช้เวลาเตรียมการและหาทุนต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายปี ลุถึง พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๖ จึงได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จไป ๑ องค์พระธาตุ ๒ วิหารหลวงที่ประดิษฐานพระประธานสิงห์หนึ่งเชียงแสน ๓ พระประธานสิงห์หนึ่ง ซึ่งได้กราบทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จมาเป็นองค์ประธานเททอง

ในการบรูณะครั้งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงองค์พระเจดีย์กันใหม่ ออกแบบโดยอาจารย์ประกิต (จิตร์) ได้มีการบูรณะปฏิสังขรอีกหลายครั้ง บัวบุศน์ องค์พระเจดีย์บุกระเบื้องโมเสคสีทอง มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป

๘ ซุ้ม มีฉัตรประดับทั้ง ๔ มุมดังที่เห็นปรากฏ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีอุบาสกคนหนึ่ง ชื่อไศลยนต์ ศรีสมุทร์ เจ้าของและผู้จัดการตลาดแม่สาย ได้มีกุศลเจตนาอันแรงกล้าได้ทำการเทลานพระธาตุและพร้อมกันนั้นทางวัด ก็ได้ทำการก่อสร้างรั้วรอบบริเวณลานพระธาตุอีกโสดหนึ่ง ปัจจุบันนี้องค์พระธาตุ เจ้าได้ทำการบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นทรงเจดีย์ทั้งสองพระองค์เหมือน เมื่อครั้งครูบาศรีวิชัย ได้สร้างไว้ในอดีต

สำหรับท่านขึ้นมานมัสการพระบรมธาตุเจ้าดอยตุงนั้น ท่านจะสังเกต เห็นว่าพระธาตุดอยตุงนั้นจะมีบริเวณ ๒ เขตด้วยกันคือชั้นบนนั้นจะเป็น เขตพุทธาวาส นับเอาตั้งแต่ประตูวัดที่มียักษ์นั่งถือขวานอยู่นั้นขึ้น ไปท่าน ห้ามไม่ให้ใครทำสกปรกรุงรัง จากที่ประตูวัดลงมาเป็นเขตสังฆวาส เป็นที่อยู่ พำนักพระสงฆ์องค์เณรและประชาชนทั่วไป

บูชาพระรัตนตรัย

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ
อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ
อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ

บทกราบพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมังนะมัสสามิ (กราบ)
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะ สังโฆ สังฆังนะมามิ (กราบ)

บทกราบพระรัตนตรัย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

คำนมัสการพระ
พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ

พุทธัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ
อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ
วิชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู
อะนุตตะโร ปูริสะทัมมะสาระถิ สัตถา
เทวะมะนุตสานัง พุทโธ ภะคะวาติ (กราบ) (๕๖)

ธัมมัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ
สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก
อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก
ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ (กราบ) (๓๘)

สังฆัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ
ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทิกขิเณยโย อัญชะลี
กะระณีโย อนุตตะรัง ปุญเขตตัง
โลกัสสาติ (กราบ) (๑๔)

คำสวดทำนองสรภัญญะ
พระพุทธคุณ

องค์ใดพระสัมพุทธ　　สุวิสุทธสันดาน
ตัดมูลกิเลศมาร　　บ มิหม่นมิหมองมัว
หนึ่งในพระทัยท่าน　　ก็เบิกบานคือดอกบัว
ราคี บ พันพัว　　สุวคนธกำจร
องค์ใดประกอบด้วย　　พระกรุณาดังสาคร
โปรดหมู่ประชากร　　มละโอฆกันดาร
ชี้ทางบรรเทาทุกข์　　และชี้สุขเกษมศานต์
ชี้ทางพระนฤพาน　　อันพ้นโศกวิโยทภัย
พร้อมเบญจพิธจัก　　ษุจรัสวิมลใส
เห็นเหตุที่ใกล้ไกล　　ก็เจนจบประจักษ์จริง
กำจัดน้ำใจหยาบ　　สันดานบาปแห่งชายหญิง
สัตว์โลกได้พึ่งพิง　　มละบาปบำเพ็ญบุญ
ข้าฯ ขอประณตน้อม　　ศิระเกล้าบังคมคุณ
สัมพุทธการุณ-　　ญภาพนั้นนิรันดรฯ (กราบ)

คำสวดทำนองสรภัญญะ
พระธรรมคุณ

ธรรมะคือคุณากร　　ส่วนชอบสาคร
ดุจดวงประทีปชัชวาล
แห่งองค์พระศาสดาจารย์　　ส่องสัตว์สันดาน
สว่างกระจ่างใจมล

ธรรมใดนับโดยมรรคผล เป็นแปดพึงยล
และเก้ากับทั้งนฤพาน
สมญาโลกอุดรพิสดาร อันลึกโอฬาร
พิสุทธิ์พิเศษสุกใส
อีกธรรมต้นทางครรไล นามขนานขานไข
ปฏิบัติปริยัติเป็นสอง
คือทางดำเนินดุจคลองให้ล่วงลุปอง
ยังโลกอุดรโดยตรง
ข้าขอโอนอ่อนอุตมงค์ นบธรรมจำนง
ด้วยจิตและกายวาจา (กราบ)

คำสวดทำนองสรภัญญะ พระสังฆ์คุณ

สงฆ์ใดสาวกศาสดา รับปฏิบัติมา
แต่องค์สมเด็จภควันต์ เห็นแจ้งจตุสัจเสร็จบรร ลุทางที่อัน
ระงับและดับทุกข์ภัย โดยเสด็จพระผู้ตรัสไตร
ปัญญาผ่องใส สะอาดและปราศมัวหมอง
เหินห่างทางข้าศึกปอง บ มิลำพอง
ด้วยกายและวาจาใจ เป็นเนื้อนาบุญอำไพ ศาลแต่โลกัย
และเกิดพิบูลย์พูนผล สมญาเอารสทศพล
มีคุณอนนต์ เอนกจะนับเหลือตรา
ข้าฯ ขอนบหมู่พระศรา พกทรงคุณา
นุคุณประดุจรำพัน ด้วยเดชบุญข้าอภิวันท์
พระไตรรัตน์อัน อุดมดิเรกนิรัตสัย
จงช่วยขจัดโพยภัย อันตรายใดใด
จงดับและกลับเสื่อมสูญ

บทถวายพรพระ (พาหุง)

พุทธชัยมงคลคาถา (กล่าวถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้า ๘ ครั้ง)

๑. พาหุงสะหัส สะมะภินิมมิตะสาวุธันตัง ครีเมขะลัง อุทิตะโฆ ระสะเสนะมารัง
ทานาทิธัมมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๒. มาราติเร กะมะภิยุชฌิตะสัพพะรัตติง โฆรัมปะนาฬะวะกะมักขะมะถัทธะยักขัง
ขันตีสุทันตะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๓. นาฬาคิริง คะชะวะรัง อะติมัตตะภูตัง ทาวัคคิจักกะมะสะนีวะ สุทารุณันตัง
เมตตัมพุเสกะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๔. อุกขิตตะขัคคะมะติหัตถะสุทารุณันตัง ธาวันติโยชะนะปะถังคุลิมาละวันตัง
อิทธีภิสังขะตะมะโน ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๕. กัตวานะ กัฏฐะมุทะรัง อิวะ คัพภินียา จิญจายะ ทุฏฐะวะจะนัง ชะนะกายะมัชเฌ
สันเตนะ โสมะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๖. สัจจัง วิหายะ มะติสัจจะกะวาทะเกตุง วาทาภิโรปิตะมะนัง อะติอันธะภูตัง
ปัญญาปะทีปะชะลิโต ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๗. นันโทปะนันทะภุชะคัง วิพุธัง มะหิทธิง ปุตเตนะ เถระภุชะเคนะ ทะมาปะยันโต
อิทธูปะเทสะวิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

๘. ทุคคาหะทิฏฐิภุชะเคนะ สุทัฏฐะหัตถัง พรัหมัง วิสุทธิชุติมิทธิพะกาภิธานัง
ญาณาคะเทนะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุเม (เต) ชะยะมังคะลานิ

เอตาปิ พุทธะชะยะมังคะละอัฏฐะคาถา โย วาจะโน ทินะทิเน สะระเต มะตันที
หิตวานะเนกะวิวิธานิ จุปัททะวานิ โมกขัง สุขัง อะธิคะเมยยะ นะโร สะปัญโญ

การไหว้พระในบ้าน (พ่อ-แม่)

เมื่อเราไหว้พระรัตนตรัยแล้ว ก่อนนอนทุกวันพึงไหว้พ่อแม่ ผู้เป็นพระในบ้านซึ่งมีพระคุณอันยิ่งใหญ่แก่เรา โดยพนมมือขึ้นรำลึกถึงพระคุณของท่าน กล่าวคำไหว้ดังนี้

"มัยหัง มาตาปิตู นังวะ ปาเทสุ วันทามิ สาทะรัง"

กราบ 1 ครั้ง

นึกถึงพ่อแม่และนึกเห็นตัวเราหมอบกราบแทบเท้าท่านทั้งสอง

บทแผ่เมตตาแก่ตนเอง

อะหัง สุขิโต โหมิ ขอให้ข้าพเจ้ามีความสุข

นิททุกโข โหมิ ปราศจากความทุกข์

อะเวโร โหมิ ปราศจากเวร

อัพยาปัชโฌ โหมิ ปราศจากอุปสรรคอันตรายทั้งปวง

อะนีโฆ โหมิ ปราศจากความทุกข์กายทุกข์ใจ

สุขี อัตตานัง ปะริหะรามิ มีความสุขกายสุขใจ

รักษาตนให้พ้นจากทุกภัยทั้งสิ้นเถิด

แผ่เมตตาให้สรรพสัตว์

สัพเพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์

เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

อะเวรา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด

อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

อัพะยาปัชฌา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด

อย่าได้มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย

อะนีฆา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด

อย่าได้มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจเลย

สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ จงมีความสุขกาย

สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

บทแผ่ส่วนกุศล

อิทัง เม มาตาปิตูนัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ มาตาปิตะโร

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่มารดาบิดาของข้าพเจ้า

ขอให้มารดาบิดาของข้าพเจ้ามีความสุข

อิทัง เม ญาตินัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า

ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้ามีความสุข

อิทัง เม คุรูปัชฌายาจริยานัง โหตุ

สุขิตาโหนตุ คุรูปัชฌายาจริยา

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ของข้าพเจ้า

ขอให้ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ของข้าพเจ้ามีความสุข

อิทัง สัพพะเทวะตานัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ สัพเพ เทวา

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่เทวดาทั้งหลายทั้งปวง

ขอให้เทวดาทั้งหลายทั้งปวงมีความสุข

อิทัง สัพพะเปตานัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ สัพเพ เปตา

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่เปรตทั้งหลายทั้งปวง

ขอให้เปรตทั้งหลายทั้งปวงมีความสุข

อิทัง สัพพะเวรีนัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ สัพเพ เวรี

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายทั้งปวง

ขอให้เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายทั้งปวงมีความสุข

อิทัง สัพพะสัตตานัง โหตุ

สุขิตา โหนตุ สัพเพ สัตตา

ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมีความสุขทั่วหน้ากันเทอญ

กรวดน้ำให้เจ้ากรรมนายเวร

ข้าพเจ้าขออุทิศบุญกุศล

จากการเจริญภาวนานี้ ให้แก่

เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายของข้าพเจ้า

ที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกินท่านไว้

ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติ

ท่านจะอยู่ภพใดหรือภูมิใดก็ตาม

ขอให้ท่านได้รับผลบุญนี้

แล้วโปรดอโหสิกรรม

และอนุโมทนาบุญแก่ข้าพเจ้า

ด้วยอำนาจผลบุญนี้ด้วยเทอญ.

สำนึกพระคุณแม่

พระคุณแม่ เลิศฟ้า มหาสมุทร
พระคุณแม่ เลิศกว่า สุธาธาร
อันพระคุณ ใครใคร ในพิภพ
แม่และพ่อ มีคุณต่อบุตร สุดประมาณ
เจ้าข้าเอ๋ย ใครหนอใคร ให้กำเนิด
ทั้งกล่อมเกลี้ยง เลี้ยงลูกมา ด้วยการุณ
ถึงลำบาก ร่างกาย ใจห่วงลูก
หัวอกใคร จะอุ่นเท่า อีกเล่านา
เป็นแดนใจ ใสสะอาด ปราศกิเลส
ความรักเปี่ยม เมตตา น่านิยม
หอบสังขาร ทำงาน เลี้ยงลูกน้อย
จึงส่งให้ ได้ศึกษา วิชามี
เหมือนนกกา หาเหยื่อ มาเผื่อลูก
ยามไกลพราก จากอุรา ตั้งตาคอย
กว่าลูกลูก จะสำนึก พระคุณท่าน
บ้างก็ป่วย จนแทบ สิ้นแดดวง
อย่าให้รอ ใกล้ตาย จึงกราบใกล้
ยามท่านอยู่ ควรรู้ชัด สร้างศรัทธา

พระคุณแม่ สูงสุด มหาศาล
ใครจะปาน แม่ฉัน นั้นไม่มี
ยังรู้จบ แจ้งคำ มาพร่ำขาน
ขอกราบกราน ระลึกถึง ซึ้งพระคุณ
จึงก่อเกิด เติบใหญ่ ด้วยไออุ่น
ช่วยค้ำจุน ให้รอดพ้น เป็นคนมา
ด้วยพันผูก ดวงใจ ให้ห่วงหา
คอยปลอบเช็ด น้ำตา คราระทม
เป็นสรรเพ็ชญ์ ของบุตร พิสุทธิสม
ประดุจลม โชยเย็น ใครเห็นดี
เกรงจะด้อย ใจทราม ต่ำศักดิ์ศรี
ให้ได้ดี กว่าแม่พ่อ หวังรอคอย
เปรอความสุข หาทรัพย์ไว้ ให้ใช้สอย
ใจละห้อย นอนสะอื้น ขื่นขมทรวง
ช่างเนิ่นนาน บ้างชีวา ลาลับล่วง
ลูกจึงห่วง เอาใจใส่ ในกายา
เป็นศพไป จึงรู้บุญ คุณท่านหนา
ตอบแทนคุณ มารดา บิดาเอย...

สำนึกถึงวันเกิด

งานวันเกิด ยิ่งใหญ่ ใครคนนั้น
ฉลองกัน ในกลุ่ม ผู้ลุ่มหลง
หลงลาภยศ สรรเสริญ เพลินทะนง
วันเกิดส่ง ชีพสั้น เร่งวันตาย

อีกมุมหนึ่ง ซึ่งเหงา น่าเศร้าแท้
หญิงแก่ ๆ นั่งหงอย และคอยหาย
โอ้...วันนั้น เป็นวัน อันตราย
แม่คลอดสาย- โลหิต แทบปลิดชนม์

วันเกิดลูก เกือบคล้าย วันตายแม่
เจ็บท้องแท้ เท่าไหร่ มิได้บ่น
ทนอุ้มท้อง กว่าจะคลอด รอดเป็นคน
เติบโตจน บัดนี้ นี่เพราะใคร

แม่เจ็บเจียน ขาดใจ ในวันนั้น
กลับเป็นวัน ลูกฉลอง กันผ่องใส
ได้ชีวิต แล้วก็หลง ระเริงใจ
ลืมผู้ให้ ชีวิต อนิจจา!

ไฉนจึง เรียกกัน ว่า"วันเกิด"
วันผู้ให้ กำเนิด จะถูกกว่า
คำอวยพร ที่เขียน ควรเปลี่ยนมา
ให้มารดา คุณเป็นสุข จึงถูกแท้

เลิกจัดงาน วันเกิด กันเถิดนะ
ควรที่จะ คุกเข่า กราบเท้าแม่
ระลึกถึง พระคุณ อบอุ่นแท้
อย่ามัวแต่ จัดงาน ประจานตัวฯ

รายชื่อผู้ร่วมโมทนาบุญ ปี 2556

จำนวน 5,000 เล่ม

1. บริษัท อินโฟกัสเซอร์วิส จำกัด
2. บริษัท เทอราบิท เน็ตเวิร์ค จำกัด
3. นายณัฐ สุตพรหม
4. นายณัฐดิษฐ์ ฐิตธีรโรจน์
5. นางสาวภัทรานิษฐ์ ภูริเศรษฐพงศ์
6. นายนิกรณ์ ดีใส
7. นางสาวณสินีย์ ฐิตธีรโรจน์
8. เด็กหญิงณัฐรินทร์ ฐิตธีรโรจน์
9. เด็กชายพชรพงศ์ ฐิตธีรโรจน์
10. เด็กชายธัชพงศ์ ฐิตธีรโรจน์
11. เด็กชายณัฐพิพัฒ สุคนธมัต
12. นายนันทภพ สุคนธมัต
13. บริษัท แม่วังสื่อสารแอนด์ซัพพลายด์ จำกัด
14. คุณดวงนภา ก้อนทอง และครอบครัว
15. คุณเบ็ญจารัตน์ สมบูรณ์
16. บริษัท ไอ-ไดเร็คท์โบรกเกอร์ จำกัด
17. คุณชวาล โสภณพนิช
18. คุณนาฎวรรณ อ่อวิเชียร
19. คุณวิภารัตน์ ทวีโชคชาญชัย และครอบครัว
20. บริษัท อมตะสตีล กรุ๊ป จำกัด
21. นายอัครวงศ์-นางรภัสสร อภิรัศมีชัยกิจ และครอบครัว
22. นางสาววรินทร์ธรา อภิรัศมีชัยกิจ
23. บริษัท ไรวินทร์เมทัลซัพพลาย จำกัด

รายชื่อผู้ร่วมโมทนาบุญ ปี 2556

จำนวน 5,000 เล่ม

24. คุณกมลทิพย์ เมธีธนวิจิตร์ และครอบครัว
25. คุณไรวินทร์ เมธีธนวิจิตร์
26. นายสมพร-นางสุนีย์รัตน์ พัฒนสุพงศ์ และครอบครัว
27. ร้านอุ้ยทาโมบาย
28. ร้านเก่งโมบาย
29. คุณอารี แซ่ตั้ง และครอบครัว
30. คุณญาณากร อมรชัยนนท์
31. คุณนงลักษณ์ อมรชัยนนท์
32. คุณประภัสสร อมรชัยนนท์
33. คุณกมลเนตร อมรชัยนนท์
34. คุณวิษณุ อมรชัยนนท์
35. คุณสุนีย์ ปีติวิวัฒน์ และครอบครัว
36. คุณวชิระ-คุณโสภิดา พ่วงรอด
37. บริษัท เพิ่มพูนอินเตอร์เทรด จำกัด
38. คุณมณีกานต์ ทุกูลพาณิชย์ และครอบครัว
39. คุณฮวย ถีระวงษ์ และครอบครัว
40. Aspect Software (Thailand) Co.,Ltd.
41. Maxelyz Co.,Ltd.
42. คุณวรวิทย์ ชูพงศ์
43. คุณสายัณ เอียดบางหยี
44. คุณเมธัญกาญจน์ ชานลมัชฌการุณย์
45. คุณกนกพร ฐิตธีรโรจน์

